

AMEA-da Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri ilə görüş keçirilib

AMEA-nın Rəyasət Heyətində akademiya əməkdaşlarının Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayevlə görüşü keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev Prezident İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə bütün sahələrə olduğu kimi, əhalinin sosial müdafiəsinə də böyük diqqət yetirildiyini qeyd edib, bugünkü görüşün sosial istiqamətə həsr olunduğunu söyləyib.

Sonra nazir Sahil Babayev rəhbərlik etdiyi qurumun fəaliyyəti haqqında məruzə ilə çıxış edib. Bildirib ki, ötən il sosial sahə üçün islahatlar il adlandırılı bilər, həmin islahatlar ölkə əhalisinin 42 faizinə, yeni 4,2 milyon insana şamil olunub. Müvafiq sahə üzrə görülən işlərdən danışan nazir 2019-cu ildə minimum əməkhaqları və pensiyaların artırıldığını diqqətə çatdırıb. O, alıcılıq qabiliyyəti indeksinə görə Azərbaycanın MDB ölkələri sırasında ikinci yere yüksəldiyini bildirib: "Ötən il ərzində pensiya islahatları aparılıb, təqaüdlər orta hesabla 72 faiz, o cümlədən yaşa görə verilən pensiyalar 15 faiz, əlilliyə görə verilən təqaüdlər isə 22

faiz artırılıb. Bundan əlavə, pensiya təyinatının avtomatlaşdırılması üzrə işlər davam etdirilib".

Sahil Babayev vətəndaşların rifahı və həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasının dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olduğunu vurğulayıb, əmək, məşğulluq, sosial müdafiə və təminat sahələrində idarəçiliyin və əhaliyə xidmətlərin optimal və şəffaf, çevik iş mexanizmləri üzərində qurulduğunu, həssas

qrupları əhatə edən sosial müdafiə və aktiv məşğulluq proqramlarının həyata keçirildiyini bildirib. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə baş tutan "DOST" layihəsindən danışan nazir gələcəkdə ölkə üzrə 31 "DOST" mərkəzi şəbəkəsinin yaradılacağını qeyd edib.

Natiq 2019-cu ildə 64 min nəfərin işlə təmin olunduğunu, ümum-

millikdə 10 min kiçik biznes müəssisəsinin yaradıldığını deyib və bu rəqəmi Azərbaycanın böyük uğuru adlandırdı.

Sosial tədbirlər sahəsində elektronlaşma fəaliyyəti haqqında geniş məlumat verən S.Babayev nazirlik üzrə 132 xidmətdən 50-sinin elektronlaşdığını, qurumun elektron bazalarının Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin bazalarına inteqrasiya olunduğunu diqqətə çat-

dırıb. Həmçinin sosial portalın yaradıldığını bildiren nazir hər bir vətəndaşın şəxsi onlayn kabinetinə daxil olaraq bütün lazımı məlumatları əldə edə biləcəyini vurğulayıb.

Daha sonra S.Babayev AMEA əməkdaşları tərəfindən səsləndirilən suallara və təkliflərə aydınlıq gətirib. Fikir mübadiləsi zamanı əməkhaqları, təqaüd, elmi dərəcə və elmi adlara görə verilən əlavə ödənişlərin artırılması, zərərli iş şəraitinə görə ödənişlərin edilməsi, sosial sığortaların hesablanması və digər bu kimi mühüm məsələlər müzakirə olundu. Nazir gələcəkdə sosial sahə üzrə sistemlərin avtomatlaşdırılması, qanunvericilikdə mövcud olan boşluqların aradan qaldırılması və normativ-hüquqi sənədlərdə aparılan təsnifatın təkmilləşdirilməsi işində ölkə alimlərinin potensialından istifadə edilməsinin zərurliyini bildirib.

Sonda AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev akademiya əməkdaşları adından Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayevə minnətdarlığını ifadə edərək belə əhəmiyyətli görüşlərin bundan sonra da davam etdiriləcəyini nəzərə çatdırıb.

Hesablama Palatasının sədri alimlərin suallarını cavablandırır

Akademiyanın Rəyasət Heyətində AMEA əməkdaşlarının Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri Vüqar Gülməmmədovla görüşü keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev görüşün Azərbaycan Respublikasının daimi fəaliyyət göstərən dövlət büdcə-maliyyə nəzarəti orqanının sədri Vüqar Gülməmmədovun akademiya əməkdaşlarını maraqlandıran sualları cavablandırmaq və əməkdaşlara tövsiyələrini vermək məqsədilə təşkil olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Sonra V.Gülməmmədov rəhbərlik etdiyi qurumun fəaliyyəti barədə məlumat verib, prioritet istiqamətlərdən söz açdı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 28 dekabr 2019-cu il tarixdə keçirilmiş Ümumi yığıncağında qəbul edilmiş "AMEA-nın 2020-2025-ci illər üzrə Milli İnkişaf Proqramı"nın strateji istiqamətlərindən danışan Vüqar Gülməmmədov bu

sənədin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayıb. O, AMEA-da qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün elmin inkişafına dair proqramın prioritet istiqamətlər kimi qəbul edilməsinin ölkəmizdə elmin yüksək tempə inkişafı ilə yanaşı, akademiya müxtəlif qurumlarla sə-

mərəli iş birliyinə imkan verən sistemin qurulmasına şərait yaradacağına əminliyini ifadə edib. Həmçinin dövlət əmlakının idarə edilməsi, büdcə vəsaitlərinin dövlət qurumları tərəfindən istifadə qaydaları və s. bəhs edən Azərbaycan Respublikasının ali maliyyə nəzarəti orqanının sədri bir sıra vacib məsələlər barədə tövsiyələrini bildirdi.

Sonra V.Gülməmmədov AMEA əməkdaşlarının çoxsaylı suallarını cavablandıraraq sual-cavab müzakirələrində AMEA Rəyasət Heyətinin üzvləri, elmi-tədqiqat müəssisələrinin rəhbərləri, elmi əməkdaşlar iştirak ediblər.

Sonda akademik Ramiz Mehdiyev səmərəli görüşdə iştirakına, alimləri maraqlandıran sualları cavablandırdığına və verdiyi tövsiyələrə görə Vüqar Gülməmmədova minnətdarlığını ifadə edib. AMEA rəhbəri rəsmi dövlət qurumlarının rəhbərləri ilə akademiya əməkdaşlarının belə səmərəli görüşlərinin bundan sonra da davam etdiriləcəyini diqqətə çatdırıb.

AMEA-nın prezidenti Yüksək Texnologiyalar Parkında olub

səh. 2 ⇨

Akademiyanın elmi bölmə və mərkəzləri hesabat verir

səh. 2-5 ⇨

"Elmi kadrlar" Milli İnformasiya Sistemi təqdim olunub

səh. 5 ⇨

Müasir dilimizin tələbləri və qayğıları

səh. 8 ⇨

AMEA-nın prezidenti Yüksək Texnologiyalar Parkının fəaliyyəti ilə tanış olub

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev AMEA-nın Yüksək Texnologiyalar Parkına (YT Park) baxış keçirib, burada istehsal olunan məhsullar və iş prosesi ilə yaxından tanış olub.

Tədbirdə AMEA Rəyasət Heyətinin üzvləri - birinci vitse-prezidentlər, akademiklər İsa Həbibbəyli və İbrahim Quliyev, AMEA-nın vitse-prezidentləri, akademiklər Tofiq Nağıyev, Dilqəm Tağıyev, İradə Hüseynova, Rəsim Əliquliyev və AMEA-nın akademik-katibi, müxbir üzv Əminəğa Sadıqov da iştirak ediblər.

Əvvəlcə işlər idarəsinin müdiri, YT Parkın direktoru, texnika elmləri doktoru, professor Elton Məmmədov müəssisənin xəritəsi əsasında AMEA rəhbərliyinə ərazinin plan-sxemi üzrə ətraflı məlumat verib. O, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə yaradılmış YT Parkda innovasiya-yönümlü tədqiqat işlərinin istehsa-

latda yüksək texnologiyalarla təbiiqinə xüsusi əhəmiyyət verildiyini diqqətə çatdırıb.

Elton Məmmədov ölkəmiz üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən müdafiə və mülki xarakterli layihələr, tədqiqat nəticələrinin yüksək elmtutumlu texnologiyalar üzərində təbiiq və müxtəlif təyinatlı yüksək texnologiyaların işlənilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərdən danışdı. O, AMEA-nın prezidentini yüksək texnologiyaların istehsalı ilə bağlı verilən tapşırıqların yerinə yetirilməsi və perspektivdə nəzərdə tutulan layihələrin həyata keçirilməsinə dair mövcud vəziyyətlə tanış edib.

Həmçinin son iki ay ərzində ərazidə aparılan tikinti-quruculuq, yenidənqurma işlərini özündə əks etdirən parkın əvvəl və sonra dronla çəkilmiş vizual görüntüsü təqdim edildi.

AMEA rəhbərliyi daha sonra Xəzərətrafi regionda yeganə qaz laboratoriyası kimi neft və qaz məhsullarının analizinin aparıldığı

Elmi-analitik sınaq laboratoriyası ilə tanış olub. Burada aparılan araşdırmalar, yerli və beynəlxalq müəssisələr, həmçinin neft və qaz sektoruna aid elmi-tədqiqat institutları ilə bağlanmış müqavilələr barədə onlara ətraflı məlumat verilib.

Bundan başqa, YT Parkın Ölçmə vasitələrinin kalibrənmə laboratoriyası, Təcrübə otağı, Təcrübə-Sənaye Zavodu, rezidentlərin iş şəraitinə baxış keçirilib, mülki, eləcə də müdafiə xarakterli isteh-

sal sahələri və istehsal prosesləri ilə tanışlıq olub. Qurumun laboratoriya müdirləri və istehsal müəssisələrinin rəhbərləri nümayəndə heyətinə gördükləri işlər barədə məlumat veriblər.

Sonda YT Park ərazisində son iki ayda aparılmış tikinti-quruculuq, yaşıllıq-abadlaşdırma işlərinə baxış keçirilib.

Tədbirdə, həmçinin bir sıra elmi-tədqiqat müəssisələrinin rəhbərləri, elmi işçilər və YT Parkın əməkdaşları iştirak ediblər.

Kimya Elmləri Bölməsinin və Gəncə Bölməsinin hesabatları dinlənilib

Yanvarın 17-də AMEA Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib. Əvvəlcə 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev bugünkü iclasda Kimya Elmləri Bölməsinin (KEB) və Gəncə Bölməsinin 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətlərinə dair hesabatlarının dinlənəcəyini diqqətə çatdırıb.

Sonra AMEA-nın vitse-prezidenti, KEB-in sədri, akademik Dilqəm Tağıyev bölmənin ötən ildəki fəaliyyətinə dair hesabatını təqdim edib. Alim hesabat ilində bölməyə daxil olan elmi müəssisələrin fəaliyyətində dövlət proqramları, AMEA rəhbərliyinin sərəncamları və Rəyasət Heyətinin qərarlarının əsas götürüldüyünü bildirdi.

Bölmə üzrə statistik məlumatları təqdim edən akademik D.Tağıyev hesabat dövründə elmi müəssisələrdə 12 problemə aid 43 mövzu üzrə tədqiqat işinin aparıldığını və 11 mövzunun tamamlandığını deyib. Vurğulayıb ki, 2019-cu ildə bölmənin elmi müəssisələri və respublikanın ali təhsil mərkəzləri elmi fundamental tədqiqat sahəsində 21 mühüm elmi nəticə əldə ediblər. Həmçinin institutlarda 20 patent alınıb. Məruzəçi elmi müəssisələr tərəfindən təklif edilən üç təbiiq xarakterli işin müxtəlif təşkilatlarda sınaqdan keçirildiyini və müsbət nəticələrin əldə olunduğunu qeyd edib.

Kadr hazırlığı məsələlərindən danışan alim bildirdi ki, hazırda bölmənin elmi müəssisələrdə fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə 39, elmlər doktoru hazırlığı üzrə isə 33 doktorant təhsil alır. Elmi müəssisələrdə 11 işin müdafiəyə hazırlanmış olduğunu deyən Dilqəm Tağıyev ötən il magistratura pilləsinə dövlət sifarişi əsasında 18 nəfərin qəbul olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Bölmənin nəşriyyat fəaliyyəti barədə də məlumat verən D.Tağıyev qeyd edib ki, ötən il 6 monoqrafiya, 14 kitab işıq üzünə görüb, 226 məqalə impakt-faktorlu jurnallarda dərc edilib. Həmçinin 403-ü xaricdə olmaqla, 1115 məqalə və tezis çapdan çıxıb.

Akademik D.Tağıyev bölmənin institutlarında beynəlxalq elmi əlaqələrin hesabat ilində də davam etdirildiyini, bu istiqamətdə mütəmadi tədbirlərin həyata keçirildiyini nəzərə çatdırıb. Nətiq məruzəsində elmi müəssisələrdə keçirilən konfrans və yubileylər, struktur dəyişiklikləri, tətilər, xarici ezamiyyətlər, elm və təhsilin inteqrasiyası ilə bağlı görülən işlər, gənc alim və mütəxəssislərin fəaliyyətinə dair məsələlərə də toxunub.

Məruzə dinləndikdən sonra müzakirələr aparılıb, suallar cavablandırılıb. Müzakirələrdə akademiklər - Rəsim Əliquliyev, Vaqif Abbasov, Vaqif Fərzəliyev, AMEA-nın müxbir üzvləri Bəxtiyar Məmmədov və Məhəmməd Babanlı iştirak ediblər.

Rəyasət Heyəti bir sıra təklif və mülahizələri nəzərə alaraq, bölmənin 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinə dair hesabatı təsdiq edib. Kimya Elmləri Bölməsi və bölmədən kənar elm və təhsil müəssisələri üzrə ötən il alınmış mühüm elmi və təbiiq nəticələrin təsdiqi və akademiyanın illik hesabatına salınması qərara alınıb. Elmi tədqiqatların "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 2020-2025-ci illər üçün Milli İnkişaf Proqramı"nda öz əksini tapan prioritet istiqamətlər üzrə aparılması, kimyəvi və texnoloji proseslərin tədqiqində riyazi modeləşmə və informasiya texnologiyalarından

istifadə edilməsi, bölmənin institutlarında elmtutumlu texnologiyaların işlənilməsinə diqqətin artırılması və AMEA-nın Yüksək Texnologiyalar Parkı ilə əlaqələrin gücləndirilməsinə dair bölməyə müvafiq tapşırıqlar verilib.

Qərarda, həmçinin elm və təhsilin inteqrasiyası, beynəlxalq təşkilatların qrant müsabiqələrinə təqdim edilən layihələrin rəqabət qabiliyyətinin artırılması, "Web of Science" bazasına daxil olan yüksək impakt faktorlu jurnallarda çap olunan məqalələrin sayının çoxaldılması, həmçinin elmin populyarlaşdırılmasına dair müddəalar da yer alıb. Bölmənin elmi müəssisələrinə müxtəlif istiqamətli tədqiqatların davam etdirilməsi tapşırılıb.

Gündəlikdə yer alan növbəti məsələ Gəncə Bölməsinin hesabatı olub. Bölmənin sədri, akademik Fuad Əliyev hesabat ilində bölmənin elmi müəssisələrində aparılan

da isə 10 nəfərin təhsil aldığı diqqətə çatdırıb.

Alim hesabat ilində bölmənin beynəlxalq elmi əlaqələrinin genişləndirildiyini bildirdi. Qeyd edib ki, əməkdaşlar İtaliyanın Aralıq dənizi hövzəsi və Yaxın Şərq Tədqiqatları Mərkəzi, Fransanın İkinci Lion Universiteti, Çexiya Elmlər Akademiyası, Polşanın Yaqellon (Krakov) Universiteti, Rusiyanın Kabardin Balkar Dövlət Universiteti, Dubna Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi və digər xarici qurumlarla birgə fəaliyyət göstəriblər.

Bildirilib ki, bölmənin Gənc Alim və Mütəxəssislər Şurasının üzvləri ötən il 12 respublika və 10 beynəlxalq elmi konfransda məruzəçi və moderator kimi iştirak edib. Gənc tədqiqatçıların dünyanın 10-a yaxın ölkəsinin nüfuzlu impakt-faktorlu jurnallarında 40-a qədər elmi əsərləri çap edilib. Həmçinin informasiya texnologiyaları şöbəsinin əməkdaşları "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"ya əsaslanaraq elektron elmin inkişafı ilə bağlı konkret işlər həyata keçirilib.

İclasda elm və təhsilin inteqrasiyasından danışan akademik F.Əliyev deyib ki, Gəncə Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti və Azərbaycan Texnologiya Universitetinin Gəncə Bölməsində yaradılmış sahə kafedraları fəaliyyətini davam etdirib, gənc elmi kadrların hazırlanması məqsədilə elmi əsər, məqalə və monoqrafiyaların nəşri, müştərek elmi-tədqiqat işlərinin, akademik və informasiya mübadilələrinin aparılması istiqamətində birgə işlər görülüb.

Məruzə dinləndikdən sonra müzakirələr aparılıb, təklif və mülahizələr səsləndirilib. Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Gəncə Bölməsinin 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinə dair hesabatı qəbul olunub.

Tədbirdə, həmçinin akademik Fuad Əliyevin 70 illik yubileyi ilə bağlı qərar qəbul edilib.

Humanitar Elmlər Bölməsi və Şəki Regional Elmi Mərkəzi mühüm nəticələr əldə edib

Yanvarın 22-də AMEA Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib.

Əvvəlcə AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev "Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi (1919-2019)" Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı ilə təltif olunmuş - Əlyazmalar İnstitutunun direktoru, akademik Teymur Kərimli, Dilçilik İnstitutunun direktoru, akademik Möhsün Nağısoylu, Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar İmanov və Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadəyə yubiley medallarını təqdim edib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan akademik Ramiz Mehdiyev iclasda AMEA-nın Humanitar Elmlər Bölməsinin (HEB) və Şəki Regional Elmi Mərkəzinin (ŞREM) 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətlərini əks etdirən hesabatlarının dinləniləcəyini diqqətə çatdırıb.

Sonra HEB-in ötən ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti barədə AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli çıxış edib. O, böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu ilin ölkədə "Nəsimi ili" elan etməsinin ölkəmizdə humanitar fikrə, ədəbiyyatımıza göstərilən diqqət və qayğının bariz nümunəsi olduğunu deyib. İsa Həbibbəyli Şerq xalqlarının mədəni sərvətlər zəsinədə layiqli yer tutan dahi şairin yaradıcılığının əhəmiyyətini təbliğ etmək məqsədilə HEB-in elmi-tədqiqat müəssisələri ilə birgə fəaliyyət proqramı hazırladığını və bu istiqamətdə bir sıra tədqirəlayiq işlər görüldüyünü, tədbir çərçivəsində elmi sessiya, beynəlxalq elmi konfrans keçirildiyini, sərgi nümayiş etdirildiyini, bölmənin tərkibinə daxil olan institutların əməkdaşları tərəfindən Nəsimi irsinə dair bir sıra kitab və mo-

noqrafiyaların nəşr olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Bölmənin müəssisələrinin müxtəlif dövlət qurumları, nazirliklər, ali təhsil müəssisələri, yerli və beynəlxalq təşkilatlarla birgə tədbirlər keçirdiyini vurğulayan akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, yubiley çərçivəsində institut əməkdaşları tərəfindən kollektiv biblioqrafik göstərici, fənn-proqramlar, 36 kitab, o cümlədən 16 monoqrafiya nəşr edilib, "Nəsiminin anadilli əsərlərinin ensiklopedik-izahlı lüğəti"nin I cildi çapdan çıxıb. Azərbaycan Respublikasının Bolqarıstandakı, Moldovadakı, Serbiyadakı səfirliklərinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə Nəsiminin dünya dillərinə tərcümə edilmiş seçmə əsərlərindən ibarət kitabların təqdimat mərasimləri keçirilib. AMEA-nın birinci vitse-prezidenti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarının icra vəziyyəti, eləcə də ölkə başçısı tərəfindən Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri və müfəkkirlərinin yubileylərinin qeyd olunması ilə bağlı imzalanmış sərəncamlarından irəli gələrək həyata keçirilmiş tədbirlər barədə də söz açıb.

Qeyd olunub ki, bundan başqa, 2019-cu ildə bölmə üzrə müxtəlif sahələri əhatə edən 13 lüğətin, xüsusən də ictimaiyyətin gözlədiyi orfoqrafiya lüğətinin hazırlanması başa çatdırılıb və fevral ayında çapı nəzərdə tutulur.

Hesabatda bölmə üzrə il ərzində 23 respublika, 11 beynəlxalq elmi konfransın, 16 yubiley tədbirinin, üç dəyirmi məsələni keçirilməsinin də elmi mühitin canlandırılmasına səbəb olduğu göstərilir.

Iclasda bölmə üzrə yerinə yetirilən elmi tədqiqat işlərinin danışıq akademik elektron vəziyyəti, o cümlədən elmi tədqiqat xarakterli fəaliyyət sahələri üzrə müntəzəm olaraq institutların saytlarına mate-

riallar yerləşdirildiyini qeyd edib. Məruzədə sosial şəbəkələrdə institutlarda keçirilən tədbirlər haqqında məlumatlar və maarifləndirici informasiya resurslarının yer aldığı vurğulanıb. Saytda jurnalların elektron variantlarını oxumağın və onlayn olaraq məqalə göndərməyin mümkün olduğunu nəzərə çatdıran akademik neşriyyat fəaliyyətinə də toxunub. Qeyd olunub ki, bölmə üzvləri tərəfindən hesabat ilində 50-yə yaxın kitab, 300-dən çox məqalə çap olunub, həmin əsərlərin bir qismi xarici ölkələrdə işıq üzü görüb. HEB alimləri tərəfindən 11-i xaricdə olmaqla 188 kitab, 14-ü xaricdə olmaqla 102 monoqrafiya, 291-i xaricdə olmaqla 2198 məqalə və 82-si xaricdə olmaqla 446 tezis nəşr olunub. İmpakt-faktorlu jurnallarda əməkdaşların 42 məqaləsi işıq üzü görüb və elmi işçilərin əsərlərinin olub-olmadığını sayı 500-ü keçib. Bundan əlavə, 15 adda dərslik çap edilib.

Beynəlxalq əlaqələr barədə məlumat verən məruzəçi bölmənin elmi müəssisələrinin Özbəkistan, Türkmənistan, Türkiyə, Pakistan, Koreya və s. ölkələrlə elmi əməkdaşlıq əlaqələrindən söz açıb. Tədbirdə kadr potensialı barədə göstəriciləri diqqətə çatdıran akademik İsa Həbibbəyli HEB-in elmi-tədqiqat müəssisələrində AMEA-nın yeddi həqiqi və altı müxbir üzvünün fəaliyyət göstərdiyini deyib. Bildirib ki, hazırda bölmənin elmi müəssisələrində 246 dissertant təhsil alır.

Sonra bölmənin tərkibinə daxil olan institutların direktorları rəhbəri olduqları müəssisələrin mühüm elmi nəticələri barədə çıxış ediblər.

Məruzə dinlənilmədən sonra müzakirələr aparılıb, suallar cavablandırılıb. AMEA-nın vitse-prezidentləri, akademiklər - Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev və AMEA-nın akademik-katibi, müxbir üzv Əminəğa Sadıqov müzakirələrdə iştirak ediblər.

Rəyasət Heyəti təklifləri nəzərə alaraq HEB-in 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinə dair hesabatı təsdiq edib. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi ilə birgə humanitar elmlərə dair dərslik və dərs vəsaitlərinin ərəşəyə gətirilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması, humanitar elmlərin başqa elm sahələri ilə əlaqələrini möhkəmləndirmək məqsədilə baza təhsili dəqiq elmlər olan gəncləri humanitar yöndə tədqiqat aparmağa cəlb etmək üçün stimullaşdırıcı tədbirlərin görülməsi, o cümlədən ali məktəblərin sonuncu kurs tələbələri ilə ədəbi-mədəni görüşlərinin keçirilməsi tapşırılıb.

Qərarda bölməyə respublika elmi ictimaiyyətini yaxından cəlb etməklə Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti, incəsənətinin təbliği ilə bağlı məqalələrin impakt-faktorlu jurnallarda və ingilisdilli e-ensiklopediyalarda nəşr edilməsi, humanitar sahədə çalışan əməkdaşların dünyanın aparıcı ölkələrinin, o cümlədən Avropa, Rusiya və Türkiyənin qrant layihələrində iştirakının intensivləşdirilməsi, humanitar sahədə fəaliyyət göstərən alimlərin, xüsusən də gənc tədqiqatçıların "Clarivate Analytics" və digər beynəlxalq elmi bazaların imkanlarından geniş istifadəsinin təmin edilməsi və s. istiqamətlərdə tapşırıqlar verilib.

Gündəlikdə yer alan növbəti məsələ AMEA-nın Şəki Regional Elmi Mərkəzinin 2019-cu ildəki elmi və el-

mi-təşkilati fəaliyyəti haqqında olub. Hesabat məruzəsi ilə çıxış edən mərkəzin direktoru, fizika üzrə fəlsəfə doktoru Yusif Şükürlü bildirib ki, mərkəzin ötən ilki fəaliyyətində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, Nazirlər Kabineti və AMEA Rəyasət Heyətinin qərarları, AMEA prezidentinin sərəncamları əsas götürülüb, habelə dövlət proqramlarının icrasından irəli gələn işlər yerinə yetirilib.

Hesabat ilində əldə olunan mühüm nəticələri diqqətə çatdıran mərkəz direktoru bildirib ki, əməkdaşların 5-i xaricdə olmaqla 27 elmi məqaləsi, 8-i xaricdə olmaqla 33 tezis dərc olunub.

Y.Şükürlü ötən il mərkəzdə əhalinin sağlamlığı və biotibb, tarix və etnoqrafik irs, şimal-qərb bölgəsinin folkloru, bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsi, şimal-qərb regionunda yabanı ipəkqurdlarının axtarışı və s. istiqamətlərdə aparılan tədqiqatlar haqqında ətraflı məlumat verib.

Elm və təhsilin inteqrasiyasından danışan alim bildirib ki, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin (ADPU) Şəki filialında tədris olunan fənlərə dair bir tədris proqramı və bir dərs vəsaiti çap olunub. Həmçinin Balakən rayon İcra Hakimiyyəti ilə birgə ADPU-nun Şəki filialının əməkdaşlarının da iştirakı ilə "Elm Günü"ne həsr olunmuş elmi-praktik konfrans keçirilib.

Alim məruzəsində beynəlxalq elmi əlaqələr, keçirilən konfrans və yubileylər, struktur dəyişiklikləri, təftirlər, xarici ezamiyyətlər, gənc alim və mütəxəssislərin fəaliyyəti barədə də məlumat verib.

Məruzə dinlənilmədən sonra müzakirə olunub, Yusif Şükürlü AMEA-nın birinci vitse-prezidentləri - akademik İsa Həbibbəyli, akademik İbrahim Quliyev, vitse-prezident, akademik Rasim Əliquliyev və müxbir üzv Əminəğa Sadıqovun səsləndirdiyi suallarla bağlı məsələlərə aydınlıq gətirib. Hesabat Rəyasət Heyətinin qərarı ilə təsdiqlənib. Alınmış mühüm nəticələrin AMEA-nın illik hesabatına daxil edilməsi qərara alınıb.

Tədbirdə Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələrindən olan Məhəmməd Hadinin 140 illik yubileyinin qeyd olunması ilə bağlı tədbirlər planı təsdiq olunub.

Sonda akademik Ramiz Mehdiyev aidiyyəti üzrə müvafiq tapşırıqlarını diqqətə çatdırıb.

Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsi və Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin ötən ilki fəaliyyəti müzakirə olunub

Yanvarın 24-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib.

Əvvəlcə AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev "Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi (1919-2019)" Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı ilə təltif olunmuş - Botanika İnstitutunun direktoru, akademik Valide Əlizadə, Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Zeynal Əkəpərov, Dendrologiya İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Tofiq Məmmədov, Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Ələvsət Quliyev və Fiziologiya İnstitutunun direktoru, biologiya elmləri doktoru Ulduz Həşimovaya yubiley medallarını təqdim edib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan akademik Ramiz Mehdiyev iclasda AMEA-nın Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin (BTEB) və Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin (LREM) 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətlərini əks etdirən hesabatlarının dinləniləcəyini bildirib.

Sonra AMEA-nın vitse-prezidenti, BTEB-in sədri, akademik İradə Hü-

seynova bölmənin hesabatını təqdim edib. Akademik diqqətə çatdırıb ki, hesabat ilində bölməyə daxil olan elmi müəssisələrin fəaliyyətlərində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, dövlət proqramları, AMEA rəhbərinin sərəncamları, AMEA-nın Ümumi yığıncağının və Rəyasət Heyətinin qərarları əsas götürülüb.

Akademik İradə Hüseynova bölmənin institutlarında biomüxtəlifliyin, torpaq və su ehtiyatlarının tədqiqi, bərpası, mühafizəsi, səmərəli istifadəsi və məlumat bazalarının yaradılması, bioloji proseslərin molekulyar-genetik və fiziki-kimyəvi əsasları, genom və proteom tədqiqatları, yeni biotexnologiyaların fundamental əsaslarının işlənilməsi, patologiyaların fizioloji və molekulyar-genetik əsaslarının tədqiqi, yeni diaqnostika və müalicə üsullarının,

dərman preparatlarının hazırlanmasında, reproduktiv təbabətdə yüksək texnologiyaların və kök hüceyrələrinin tətbiqi və digər istiqamətlər üzrə aparılmış tədqiqatlar barədə məlumat verib. Bildirib ki, ötən il 18 problem, 90 mövzu, 267 iş üzrə tədqiqatlar aparılıb, 29 mövzu və 111 iş tamamlandı. Akademik tədqiqatların nəticələri üzrə 8 işin tətbiq olunduğunu da diqqətə çatdırıb. O, AMEA-nın Rəyasət Heyəti tərəfindən maliyyələşdirilən və fundamental elmi problemlərin həllinə yönəldilmiş beş multidissiplinar elmi tədqiqat proqramının müvəffəqiyyətlə icra olunduğunu bildirib.

Akademik İradə Hüseynova 2019-cu ildə bölmənin institutlarında aparılmış tədqiqatların nəticələri barədə məlumat verib. Bildirib ki, ötən il 18 problem, 90 mövzu, 267 iş üzrə tədqiqatlar aparılıb, 29 mövzu və 111 iş tamamlandı. Akademik tədqiqatların nəticələri üzrə 8 işin tətbiq olunduğunu da diqqətə çatdırıb. O, AMEA-nın Rəyasət Heyəti tərəfindən maliyyələşdirilən və fundamental elmi problemlərin həllinə yönəldilmiş beş multidissiplinar elmi tədqiqat proqramının müvəffəqiyyətlə icra olunduğunu bildirib.

kənar tibb və aqrar elm və təhsil müəssisələrində əldə edilmiş elmi nəticələr haqqında məlumat verib.

Elmi müəssisələrin əməkdaşlarının 2019-cu ildə müxtəlif respublika və xarici beynəlxalq qrant layihələrində iştirak etdiyi deyən məruzəçi vurğulayıb ki, alimlər müxtəlif fondlar tərəfindən maliyyələşdirilən və 25-i xarici alimlərlə birgə olmaqla 50 layihə əsasında tədqiqat aparıblar. Hesabat ilində bölmənin institutları tərəfindən 2-si xaricdə olmaqla 11 patent alınıb.

Bölmənin neşriyyat fəaliyyətindən danışan akademik bildirib ki, 2019-cu ildə 991 elmi əsər, o cümlədən 4-ü xaricdə olmaqla 16 kitab, 4-ü xaricdə olmaqla 17 monoqrafiya nəşr edilib.

(davamı 5-ci səhifədə)

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin fəaliyyəti görməli siyasi xadim, akademik Ramiz Mehdiyevin təqdimatında

Hər bir xalqın inkişafında, uğurlarında müdrik insanlar mühüm rol oynayır. Belə insanların məqamı, təsir dairəsi yüksək olduqca, onlar ölkədə gedən proseslərə daha fəal təsir göstərir, qarşıya çıxan problemlərin həll edilməsində daha yaxından iştirak edirlər. Belə müdrik insanlardan biri də artıq uzun illərdir ki, Azərbaycan elmi, siyasi həyatında olduqca mühüm rol oynayan, xalqın böyük əksəriyyətinin dərin hörmətini qazanmış, görkəmli akademik Ramiz Mehdiyevdir.

Beynəlxalq aləmdə də yaxşı tanınan R.Mehdiyevi geniş təqdim etməyə ehtiyac yoxdur. Onun özü və fəaliyyəti haqda xalqımızın əhatəli məlumatı var. 1970-ci illərin əvvəllərindən - Bakının ən mühüm inzibati rayonlarından biri olan, indiki Səbail rayonuna rəhbərlik etdiyi vaxtdan artıq ölkənin əksər ziyalıları, bir çox insanlar onun haqqında olduqca müsbət fikirdə idi. Ramiz Mehdiyevi yaxından tanıyanlar hər zaman onun savadından, əxlaqından, qayğıkeşliyindən, bacarıqlı bir siyasi xadim olmasından danışırdı. Moskva Dövlət Universitetinin əyani aspiranturasında təhsil alması, elmi dərəcə qazanması, xalqın tarixinə, mədəniyyətinə, mənəviyyətinə yaxından bələd olması və öz daxili keyfiyyətləri hesabına alim hələ o zamandan böyük əksəriyyətin hörmətini qazanmışdı. Elə bu keyfiyyətləri, əldə etdiyi təcrübəsi sonralar onun siyasi aləmdə uğurla yüksəlməsində mühüm rol oynadı. R.Mehdiyev hələ SSRİ dövründə ölkənin ən tanınmış siyasi xadimlərindən biri kimi tanındı. 1980-ci ilin iyunundan xalqımızın böyük oğlu, Ümmümilli Liderimiz Heydər Əliyevin etimadı ilə Azərbaycan KP-nin Mərkəzi Komitəsində şöbə müdiri olaraq fəaliyyətini davam etdirən akademik 1982-ci ilin dekabrında artıq Mərkəzi Komitənin katibi seçilmişdi. O dövr üçün bu, ölkə miqyasında, eləcə də SSRİ məkanında olduqca böyük bir vəzifə idi.

İndiki nəsil Ramiz Mehdiyevi daha çox uzun illər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəri vəzifəsində olduğu dövrdə yaxından tanıdı. Bütün bu dövr ərzində R.Mehdiyev həm Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin, həm də onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin etibarlı yaxın köməkçisi oldu. Milli müstəqil dövlət quruculuğu sahəsində öz intellekti, bacarığı ilə əlindən gələni etdi. Ölkəmizdə və xaricdə görkəmli bir alim, dövlət xadimi, siyasətçi kimi böyük nüfuz qazandı.

Akademik Ramiz Mehdiyev 23 oktyabr 2019-cu ildən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti vəzifəsində çalışır. Onun bu vəzifədə də uğurlu fəaliyyət göstərəcəyinə heç kim şübhə etmir. Çünki o, böyük bir dövlət xadimi olmaqla yanaşı, həm də çox tanınmış bir elm xadimidir. Elə tutduğu vəzifəyə görə də akademiyanın fəaliyyəti daima onun nəzarətində olub. Əvvəllər o, bir müddət Elmlər Akademiyasında da çalışıb. Dövlət qurumunda işlədiyi uzun illər ərzində heç zaman elmi fəaliyyətini dayandırmayıb. Çoxəhatəli araşdırmaların aparılmasına rəhbərlik edib, olduqca sanballı elmi monoqrafiyalar yazıb. Alim 250-dən çox elmi məqalənin, o cümlədən 26 kitabın müəllifidir. Bu məqalələrin, kitabların bir çoxu xarici ölkələrdə nəşr edilib. Onlardan 40-dan çoxu beynəlxalq bazalarda referatlaşan və indeksləşdirilən jurnallarda dərc olunub. Bir sözlə, R.Mehdiyev akademiyanın öz kadrlıdır və akademiyanın həyatı ilə yaxından tanışdır.

Akademik R.Mehdiyevin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti olaraq atdığı ilk addımlar da elmi ictimaiyyət, AMEA-nın əməkdaşları tərəfindən çox müsbət qiymətləndirilir. Yaxın zamanlarda akademiyada mühüm, ciddi müsbət

dəyişikliklərin baş verəcəyindən xəbər verir.

Onun ilk işlərindən biri akademiyanın Rəyasət Heyətindəki müəyyən struktur dəyişiklikləri ilə bağlı oldu. Son dövrlər Rəyasət Heyətində təyinatı tam bəlli olmayan, bir sıra qurumlar yarandı və ora xeyli əməkdaşlar cəlb olunmuşdu. İslahatların aparılması məqsədilə yaradılmış xüsusi komissiyanın tövsiyəsi ilə bu qurumlar ləğv edildi. Amma burada bir mühüm məqamı qeyd etməyə ehtiyac var. Ləğv olunan qurumların əməkdaşlarının hamısına akademiyanın tərkibində onların öz ixtisaslarına uyğun iş təklif edildi. Yəni, onlar işsiz qalmadılar.

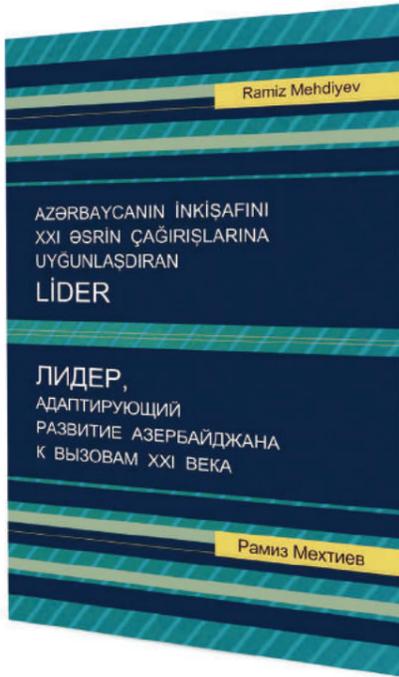
Ötən il akademiyada "AMEA-nın professoru" deyilən yeni bir titul müəyyən edilmişdi. Doğrusu, bu titulu müəyyən etməsi xeyli suallar doğurmuşdu. Çünki akademiyada fəaliyyət göstərən, ciddi fəaliyyəti olan elmlər doktorlarına professor titulu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası verir. Həmin Komissiyanın müraciəti əsasında suallar doğuran bu titul ləğv edildi.

Akademiyadakı uyğun elmi nəticələrin sənaye, xidmət və digər sahələrdə tətbiqi, kommersiyalaşması məqsədilə yaradılmış Yüksək Texnologiyalar Parkının rəhbərliyinə, bu parkın təyinatına uyğun təcrübəsi olan elmlər doktoru təyin edildi.

Ramiz Mehdiyevin müdrikliliyi, vətənpərvərliyi ondadır ki, o, hansı vəzifədə olmasından asılı olmayaraq daima ölkənin qayğıları ilə yaşayır. Onun bu günlərdə işıq üzü görün kitabı da bunu deməyə əsas verir. Kitabın bir hissəsi Azərbaycan Prezidenti, artıq bütün dünyada məhür bir siyasətçi kimi tanınan İlham Əliyevə həsr edilmişdir. Amma sözügedən kitabdan ayrıca bir əsər kimi götürülə biləcək "Azərbaycanın inkişafını XXI əsrin çağırışlarına uyğunlaşdırın Lider" adlı hissə adı bir itaf yazısı deyil. Bu əsərlə yaxından tanış olduqca R.Mehdiyevin zəkası, analitik düşünmə qabiliyyəti, vətəndaşlıq mövqeyi hər kəsdə rəğbət oyadır. Əsər ölkə prezidentinin siyasi portreti, müstəqillik dövrümüzün dərin təhlili olmaqla yanaşı, həm də bütün siyasətçilərin stolüstü kitabı olmağa layiq bir tövsiyələr toplusudur. Hər bir abzasın öz sanballı, öz dəyəri var.

Əvvəldə akademik qeyd edir ki, "mənim üçün müasir Azərbaycanın inkişaf tarixi ilə bağlı açıq suallar qalmayıb". Elə yalnız bu sözlər oxucuda dərin maraq yaradır və bütün əsər boyu mühüm məsələlərdən agah olacağını hiss edir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevdən sonra ölkə Prezidentinin məhz İlham Əliyev olmasını "Azərbaycan xalqının müstəsna düzgün seçim etməsi" kimi qiymətləndirən müəllif daha sonra bütün əsər boyu bu fikrini elmi, məntiqli təhlillər üzrə əsaslandırır və bu seçimin müstəsna uğurları barədə yazır. Qeyd edir ki, 2003-cü il oktyabr ayının 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilən İlham Əliyevin qarşısında olduqca ciddi, böyük, mühüm problemlər var idi. Onun "həll etməli olduğu məsələlər çox genişmiqyaslı idi". Bu məsələlər

dahi Ulu Öndərin möhtəşəm fəaliyyətinin yekunları, onların zəruri davamı olaraq yaranmışdı. Bu məsələlər əsasən "dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsi, iqtisadi artımın yüksək sürətinin təmin edilməsi və yeni iş yerlərinin yaradılması, xalqın sosial səviyyəsinin yüksəldilməsi, Siyahılı Qüvvələrin modernləşməsi yolu ilə ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, xarici siyasət sahəsində milli maraqların təmin edilməsi və heç şübhəsiz, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün bərpası və s." kimi təqdim olunur. Əsərdə bu məsələlərin həlli istiqamətində ölkə başçısı İlham Əliyevin həyata keçirdiyi müdrik siyasəti, konkret addımları təmkinlə, çox əhatəli şəkildə təhlil edərək təqdim edir.

Təbii ki, ilk əvvəl dövlət başçısı yeni, olduqca işlək, konstruktiv dövlət idarəçilik sistemi formalaşdırmalı idi. Məhz bu siyasət ona "Azərbaycanın gələcək inkişaf vektorunun müəyyən edilməsi, ölkəni inkişaf etmiş dövlətlər səviyyəsinə çatdırmalı olan müvafiq məsələlərin formalaşması kimi mürəkkəb vəzifələri" həll etməyə kömək edə bilərdi. Kitabın bu hissəsində həmin siyasətin formalaşması, kadrların seçilməsi sahəsində aparılan işlərdən əhatəli söhbət açılır. Prezident həm müdrik şəxsiyyət Heydər Əliyevin komandasının özünü doğrultmuş, etibarlı nümayəndələrindən, həm də təzə kadrlardan istifadə edərək yeni bir komanda yaratdı və geniş fəaliyyətə başladı. Bu prosesdən danışarkən Ramiz Mehdiyev özünü yüksək zəkası, böyük təcrübəsi əsasında xüsusi təhlillər aparır. XXI əsrin əvvəlində artıq qloballaşma proseslərinin təsiri ilə hər bir cəmiyyət, beynəlxalq aləm xeyli mürəkkəbləşib. Müasir dövr artıq yeni tip yanaşmalar və nəzəriyyələrdən bəhrələnməyi tələb edir. Müəllif qeyd edir: "müasir siyasi lider əvvəlki dövrlə müqayisədə daha incə və mürəkkəb məsələləri həll etməlidir. O, insanların psixikasından daha çox onların zəkasına təsir göstərməli və onları təkcə praktik məsələlərin həlli üçün səfərbər etməklə kifayətlənməməlidir". Alim əsərdə Prezident İlham Əliyevin məhz müasir zamanın tələbləri ilə hərəkət edərək, 16 il ərzində Ulu Öndərin siyasi-iqtisadi varislilik yolunu necə uğurla inkişaf etdirdiyini, onun nail olduqlarını rəvan şəkildə inkişaf etdirmək yolunu tutduğunu təhlillər əsasında ortaya qoyur. Həyata keçirilən bir sıra tədbirlər, verilmiş fərmanlar hesabına Prezident İlham Əliyev ölkənin innovasiya texnologiyaları əsasında ümumi modernləşməsinə yönəlmiş dövlət idarəçilik sistemini reallaşdırmağa başladı. Məhz bu

idarəetmə üsulu ilə Azərbaycan xeyli irəlilədi - neft amilindən asılılıq dərəcəsi azaldı, qeyri-neft sektoru inkişaf etməyə başladı, ölkəmizin güclü ordusu yarandı, kosmik texnologiya inkişaf etdi, sosial sferalarda inkişaf sürətləndi, ölkə başdan-başa abadlaşmağa başladı.

2003-cü ildən indiyə qədər ölkədə 3100-dən çox məktəb binası, 642 tibb müəssisəsi tikilib, yaxud əsaslı təmir edilib. Yüzlərlə mədəniyyət müəssisələrində, idman komplekslərində böyük quruculuq, abadlıq işləri aparılıb. 15 min kilometrədən çox asfalt yol çəkilib, 443 körpü tikilib ki, bu da ölkə daxilində nəqliyyatın hərəkətinin intensivliyini, rahatlığını, təhlükəsizliyini xeyli artırıb. Altısı beynəlxalq olmaqla, yeddi hava limanı, 31 elektrik stansiyası tikilib və s. Bir sözlə, ölkəmiz hazırda sürətlə inkişaf etməkdədir.

Əsərdə müəllif dəfələrlə xarici ölkələrin nüfuzlu siyasətçilərinin, jurnalistlərinin İlham Əliyevin fəaliyyətinə verdikləri dəyərdən söhbət açaraq, eyni zamanda beynəlxalq arenada onun necə göründüyünü də təqdim edir. Bu ekspertlərin hər biri ölkəmizin prezidentini olduqca işgüzar, bacarıqlı, müasir təfəkkürlü bir siyasi lider kimi təqdim edir.

Akademik, eyni zamanda diqqətli prezidentimizin islahatlar siyasətinə də yönəldir. Bu islahatlar şüarçılıq, reyting yığmaq xarakterindən çox uzaq, olduqca konstruktiv tədbirlərdən ibarətdir və günü-gündən mürəkkəbləşən cəmiyyətin, beynəlxalq aləmin xüsusiyyətlərindəki incəlikləri nəzərə alaraq, ölkənin imkanlarına uyğun ola bilən təkamül xarakterli tədbirlərdir. İslahat xarakterli hər bir tədbir daha yüksək səviyyədə islahatların həyata keçirilməsinə kömək edir. Ramiz Mehdiyev qeyd edir: "İlham Əliyev islahatlar səviyyəsini qaldırmaqla daim ciddi dövlət lideri keyfiyyətini nümayiş etdirir. Bu nadir keyfiyyətlər heç də bütün müasir siyasətçilərə və ya dövlət başçılarna xas deyil. Təəssüf ki, dünyada islahatlar aparmaq əzmində olan dövlət başçıları çox deyil".

Məhz elə bu islahatlar hesabına ki, Azərbaycanda beynəlxalq səviyyədə olduqca nəhəng iqtisadi layihələr həyata keçirilir. Bu islahatların nəticəsidir ki, Dünya Bankının "Biznesin idarə edilməsi haqqında" hesabatında Azərbaycanın reytingi 2018-ci ildəki 57-ci yerdən 2019-cu ildə 25-ci yera yüksəlib. Son 16 ildə iqtisadiyyata 250 milyard sərmayə qoyulub. Bunun da hesabınadır ki, indi Azərbaycan "şaxələndirilmiş iqtisadiyyat sistemində malikdir".

Kitabın bu hissəsində göstərilir ki, Prezident İlham Əliyevin ən çox diqqət yetirdiyi bir məsələ də qaçqınların və məcburi köçkünlərin problemlərini kompleks şəkildə həll etmək məsələsidir. Ölkədə bütün çadır düşərgələri, palçıq evlər, sığınacaq tipli yaşayış guşələri ləğv edilib. Qaçqın və məcburi köçkünlər üçün ölkənin müxtəlif yerlərində yüzdən çox yeni qəsəbə və şəhərcik salınıb. Şəhid ailələri, müharibə veteranları dövlətin xüsusi qayğısı ilə əhatə olunub. Onların əksəriyyəti mənzillə və avtomobillə təmin edilib.

Ölkəmizdə yaranmış "ASAN Xidmət" və "DOST Xidmət" beynəlxalq aləmdə də yüksək qiymətləndirilən işlərdir.

Bu əsərdə postneft dövrünün islahatlarına xüsusi bir bölmə həsr olunub. Bu dövrdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi yüksək intellekt, xüsusi bacarıq tələb edirdi. Çünki neftin qiymətinin xeyli azalması ilə yanaşı, dünyada, xüsusilə Avropanın bir çox

aparıcı ölkələrində iqtisadi böhranlar baş verirdi. Belə bir ağır vəziyyətdə müdrik prezidentimiz ölkəmizi iqtisadi böhranlar dalğasına məruz qalmaqdan qorudu, ölkə iqtisadiyyatının inkişafında əvvəl sabitlik, sonra isə inkişaf təmin olundu. Mənatın sabitliyi, inflyasiyanın birrəqəmli olması üçün olduqca mühüm işlər görüldü. Ölkənin tərəqqisinin yüksək səviyyədə təmin edilməsi üçün elmi əsaslarla yol xəritələri hazırlandı. Azərbaycanın bu istiqamətdə apardığı böyük islahat işləri beynəlxalq səviyyədə yüksək qiymətləndirildi və xüsusi hesabatlarda öz əksini tapdı. Məhz bu addımların hesabınadır ki, indi ölkəmizin valyuta ehtiyatları 50 milyard ABŞ dollarından çoxdur. Xarici borcumuz isə get-gedə artmaqda olan ÜDM-in cəmi 17 faizi qədərdir. Bütçəmizin gəlir hissəsi 18 faiz artıb.

Qazanılmış uğurlar ölkədə sosial sahədə də mühüm islahatların aparılmasına kömək edir. Prezidentimiz bu sahədə xüsusi islahatlar paketi təqdim edib. 2019-cu ildə əhalinin rifahının yüksəldilməsi üçün 2 milyard 79 milyon manat ayrılıb. 2020-ci ildə bu rəqəm 2 milyard 791 milyon manat olacaq. Bu islahatların nəticəsidir ki, minimum əməkhaqqı 93 faiz artaraq 130 manatdan 250 manata qalxıb. Ölkədə orta əməkhaqqı 625 manata çatıb. Əhalinin müxtəlif kateqoriyalarından olan nümayəndələrin təqaüdləri də xeyli artıb.

Bir çox misallar, istinadlarla, izahlarla prezidentimizin ölkədə ictimai-siyasi sabitliyi qorumaq sahəsindəki fəaliyyəti də ətraflı olaraq təhlil edilir. Onun dövlət idarəçiliyi sistemindəki apardığı islahatların xarakterindən danışılır. Xüsusi ilə gənc, dünyanın aparıcı universitetlərində təhsil almış kadrların bu sahədə fəaliyyətə cəlb edilməsi təqdir edilir. Elektron hökumətin yaranması istiqamətindəki işlər, ölkədə yeni, olduqca savadlı siyasi elitənin formalaşması bir uğur kimi qiymətləndirilir. Qeyd edilir ki, məhz bu işlərin hesabınadır ki, ölkəmiz artıq dünyanın inkişaf etmiş ölkələri sırasına daxil olub. Bu mövqeyin hesabınadır ki, ölkəmizə gələn turistlərin sayı ilbəil artır. Dünyanın bir çox mötəbər idman yarışları bizim ölkədə keçirilir. Bakı şəhəri hazırda Beynəlxalq Humanitar forumların keçirildiyi mühüm bir mədəniyyət mərkəzinə çevrilib. Bu forumlarda dünyanın taleyinə təsir edəcək global məsələlər müzakirə olunur, mühüm qərarlar qəbul edilir.

Uzun illər İlham Əliyevlə birlikdə fəaliyyət göstərmiş, onu ən yaxşı tanıyan insanlardan biri kimi müəllifin ölkə başçısı barədə dediyi hər sözün öz dəyəri var. Ramiz Mehdiyev Prezident İlham Əliyevin dərin analitik təfəkkürü barədə xüsusi rəğbətə danışıq. Akademik yazır: "Dünyada mövcud problemlərin bütün elementlərinə dərinləndirən nüfuz etmək, onların nisbətini və qarşılıqlı əlaqəsini, xarakterik xüsusiyyətlərini aşkar etmək məharəti İlham Əliyevə siyasi səhnə arxasında gizlənərək, ən başlıcası isə dünya qüvvə mərkəzlərinin geosiyasi maraqları ilə səbəb-nəticə əlaqələrini görməyə imkan verir". O, prezidentimizi psixoloji cəhətdən olduqca güclü, məntiqli, pragmatik dəyərləri lazımcına qiymətləndirə bilən şəxsiyyət kimi təqdim edir.

Ramiz Mehdiyev bu əsərdə qeyd edir: "Görkəmli siyasi liderlərdən biri kimi dünyada tanınan İlham Əliyev Heydər Əliyevlə yanaşı, son yüz ildə Azərbaycanın ən yaxşı siyasi lideridir. O, millətin lideri kimi artıq Azərbaycanın və müasir dünyanın çoxəsrlik tarixinə daxil olub".

Habil QURBANOV,
AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının
sədri, hüquq elmləri doktoru,
professor

Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsi və Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin ötən ilki fəaliyyəti müzakirə olunub

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Elmi müəssisələrin əməkdaşları hesabat ilində 338-i xaricdə olmaqla 594 məqalə dərc etdiriblər ki, bunların da 148-i impakt faktorlu jurnallarda işıq üzü görüb. 224-ü xaricdə olmaqla 364 tezis, həmçinin 7 dərslik və elmi-kütləvi nəşr çap olunub, 3072 istinad qeydə alınıb.

Kadr hazırlığı məsələsinə də toxunan akademik İ.Hüseynova qeyd edib ki, 2019-cu ildə bölmə institutlarında doktoranturada fəlsəfə doktorluğu üzrə 52 nəfər, elmlər doktorluğu üzrə 22 nəfər təhsil alıb, 24 nəfər isə doktoranturayı bitirib, 9 elmlər, 16 fəlsəfə doktorluğu dissertasiyası müdafiəyə hazırlanıb. Eyni zamanda dissertanturada fəlsəfə doktorluğu üzrə 94, elmlər doktorluğu üzrə 38 nəfər tədqiqat aparıb.

Hesabat ilində bölmənin institutları üzrə 25 nəfərin magistraturaya qəbul olunduğunu deyən akademik 20 nəfərin magistraturanı bitirdiyini və hazırda 40 nəfərin təhsilini davam etdirdiyini vurğulayıb.

Elm və təhsilin inteqrasiyası istiqamətində görülən işlər haqqında məlumat verən akademik bildirib ki, ötən il ölkənin bir sıra universitetlərinin müvafiq kafedraları ilə əlaqələr genişləndirilib və institutların əksəriyyətində universitetlərin baza kafedraları fəaliyyət göstərib.

Akademik İradə Hüseynova bölmənin beynəlxalq əməkdaşlıq fəaliyyətindən də danışdı: "Bölmə institutlarında 9 beynəlxalq laboratoriya fəaliyyət göstərir. 40-dan çox ölkənin 80-ə yaxın elmi-tədqiqat və təhsil müəssisələri, genbankları, nəbatat bağları ilə, eləcə də beynəlxalq mərkəz və təşkilatlarla elmi əlaqələr genişləndirilib, 14 yeni müqavilə bağlanıb. Bölmə institutlarının 70-dən çox əməkdaşı 38 beynəlxalq konfrans və simpoziumda məruzələrlə çıxış ediblər".

Məruzə dinləniləndikdən sonra müzakirələr aparılıb, suallar cavablandırılıb. Müzakirələrdə AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik İbrahim Quliyev, AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik Rəşad Əliyev, AMEA-nın akademik-katibi, müxbir üzv Əminə Sadıqova, bölməyə daxil olan institutların rəhbərləri və başqaları iştirak ediblər.

Müzakirələrdən sonra Rəyasət Heyəti bölmənin 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinə dair hesabatı təsdiq edib və mühüm nəticələrin AMEA Rəyasət Heyətinin hesabatına salınmasını qərara alıb. Biomüxtəlifliyin, torpaq və su ehtiyatlarının müasir yanaşmalarla tədqiqi, bərpası, mühafizəsi, səmərəli istifadəsi, elektron məlumat bazaları və xəritələrinin yaradılması, kompüter biologiyası, maşınöyrənmə üsullarının, süni intellektin biologiya və təbabətdə tətbiqi, yeni diaqnostika və müalicə üsullarının, dərman preparatlarının işlənilib hazırlanmasında və reproduktiv təbabətdə yüksək texnologiyaların və kök hüceyrələrinin tətbiqi istiqamətlərində tədqiqatların aparılması məqsəduyğun hesab edilib. Bölməyə müvafiq institutlarda Azərbaycanda ər-

zaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində aqrar sektorun aktual problemlərinin həlli, bu məqsədlə molekulyar-bioloji, genetik yanaşmaların və biomühəndisliyin fundamental əsaslarının işlənilib hazırlanması istiqamətində fəaliyyətlərin gücləndirilməsi, elmi müəssisələrdə ətraf mühitin mühafizəsi, respublikanın başlıca ekosistemlərinin, bioloji müxtəlifliyinin, nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlərin kompleks multidissiplinar tədqiqi, bərpası və səmərəli istifadəsində müasir yanaşmaların, riyazi və molekulyar-genetik metodların tətbiqinə diqqətin artırılması və s. istiqamətlərə dair tapşırıqlar verilib.

Gündəlikdə yer alan növbəti məsələ AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin (LREM) 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında olub. Hesabat məruzəsi ilə çıxış edən mərkəzin direktoru, aqrar elmləri doktoru Fərman Quliyev ötən il qurumda 6 mərhələdə 2 problemi əhatə edən 5 mövzu üzrə 5 işin yerinə yetirildiyi, 2 mövzu üzrə 2 işin isə 6 mərhələdə başa çatdırıldığını bildirdi.

Fərman Quliyev Lənkəran-Astara bölgəsində çay, sitrus və subtropik bitkilərin mövcud sort və formalarının toplanması, mühafizəsi, bərpası, hətərəfli öyrənilməsi, yeni sortların yaradılması, həmçinin Lənkəran-Astara bölgəsinin floristik tərkibi, müxtəlifliyi və xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi üzrə həyata keçirilən tədbirlərdən danışdı. Qeyd edib ki, tədqiqat işləri nəticəsində 50-dən çox çay forma-klonunun morfoloji, bioloji xüsusiyyətləri, keyfiyyət göstəriciləri hətərəfli qiymətləndirilib, bir sıra xüsusiyyətlərinə görə nəzarəti üstələyən dörd sort rayonlaşdırı-

araq patentləşdirilib. Bundan əlavə, yeni yaradılmış limon və naringi sort-formaları Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidmətinə təqdim edilib və hazırda müvafiq fəaliyyətlə sınaqdan keçirilir.

Azərbaycanın cənub-şərq regionunun arxeoloji və numizmatik abidələrinin aşkarlanması, onların xəritələrinin tərtibi, fond və muzeyinin yaradılması, numizmatik materialların kataloqlaşdırılaraq elmi dövriyyəyə daxil edilməsi istiqamətində görülən işlərdən söz açan Fərman Quliyev Lənkəran və Lerik rayonu ərazilərində arxeoloji abidələrdə kəşfiyyat işlərinin aparıldığını və bir çox yeni abidələrin müəyyən edildiyini vurğulayıb.

LREM-in nəşriyyat fəaliyyətinə də toxunan direktor bildirdi ki, hesabat ilində mərkəz əməkdaşları tərəfindən 10 elmi əsər, o cümlədən 1 kitab, 1-i xaricdə olmaqla 8 məqalə və 1 tezis dərc olunub, alimlərin elmi əsərlərinə 20 dəfə istinad edilib.

Məruzə dinləniləndikdən sonra müzakirə olunub, suallar cavablandırılıb. Müzakirələrdən sonra mərkəzin 2019-cu ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabat təsdiq edilib, gələcək fəaliyyətlə bağlı müvafiq tapşırıqlar verilib.

Rəyasət Heyətinin digər qərarları ilə AMEA-nın Geologiya və Geofizika İnstitutunun strukturunda qismən dəyişiklik olunub, tarix elmləri doktoru Nəcəf Müseyibli AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Yeni təyinatlar

AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyevin 16 yanvar 2020-ci il tarixli sərəncamı ilə texnika elmləri doktoru, professor Elton Məmmədov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İşlər İdarəsinin müdiri vəzifəsinə təyin olunub.

AMEA Rəyasət Heyətinin 9 yanvar 2020-ci il tarixli qərarı ilə iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru Pərviz Həsənov AMEA-nın Akademiyası Şəhərciyinin müdiri vəzifəsinə təyin edilmişdir.

YAP AMEA Rəyasət Heyəti ilk ərazi təşkilatının iclası keçirilib

Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) AMEA Rəyasət Heyəti ilk ərazi təşkilatının iclası keçirilib. Tədbirdə təşkilati məsələlərə baxılıb.

İclasda Elm və təhsil baş idarəsinin rəis müavini, texnika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hüseyn Hüseynov YAP AMEA Rəyasət Heyəti ilk ərazi təşkilatının sədri, Rəyasət Heyətinin elmi katibi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hikmət Quliyev sədr müavini, Humanitar Elmlər Bölməsinin baş mütəxəssisi Əsmər Əliyeva katibi seçilib.

Fizika-Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsinin baş mütəxəssisi, fizika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xuram Əhmədova, Elm və təhsil baş idarəsinin baş mütəxəssisi, riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru Leyla Qədimova, İşlər İdarəsinin İcraçı qrupunun baş mütəxəssisi Kamran Mustafayev və İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinin baş mütəxəssisi Samirə Quliyeva isə YAP AMEA Rəyasət Heyəti ilk ərazi təşkilatının üzvü təsdiq olunublar.

Tədbirdə AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli və AMEA-nın akademik-katibi, müxbir üzv Əminə Sadıqova iştirak ediblər.

"Elmi kadrlar" Milli İnformasiya Sistemi təqdim edilib

AMEA-nın İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunda "Elmi kadrlar" Milli İnformasiya Sisteminin təqdimatı və elmi müəssisələrin vəzifələri ilə bağlı təlim seminarı keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarının elmi işlər üzrə direktor müavinləri, elmi katibləri və Kadrlar Şöbələrinin müdirləri iştirak ediblər.

Əvvəlcə AMEA-nın vitse-prezidenti, institutun direktoru, akademik Rəşad Əliyev çıxış edərək "Elmi kadrlar" Milli İnformasiya Sisteminin əhəmiyyətindən danışdı. Bildirdi ki, bu sistem Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyasının aparılması işinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" 10 dekabr 2018-ci il tarixli Sərəncamına əsasən hazırlanıb.

Akademik Rəşad Əliyev qeyd edib ki, AMEA-da elmi fəaliyyətin

mövcud potensiala uyğun monitorinq və proqnozlaşdırılması, analitik və statistik təhlillərin aparılması, elektron hesabat formalarının hazırlanması, elmi informasiyanın elçatanlığının təmin edilməsi və s. kimi məsələlər elmi kadrlar haqqında vahid elektron informasiya sisteminin yaradılmasını zəruri edib. Bu işə bir sıra dövlət sənədlərində, o cümlədən "Elm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu"nda öz əksini tapıb.

Milli İnformasiya Sisteminin AMEA prezidentinin 12 mart 2019-cu il tarixli Sərəncamına əsasən İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun mütəxəssisləri tərəfindən işlənilməsinə vurğulayan R.Əliyev onun pilot layihə kimi uğurla icra olunduğunu bildirdi. İnstitut direktoru sistemin istismarını həyata keçirən administrator və istifadəçilər üçün təlimatların hazırlandığını və AMEA-nın bütün elmi qurumlarında tətbiqinin nəzərdə tutulduğunu söyləyib. Alim informasiya sisteminin akademiyaya üzrə elmi fəaliyyətlə məşğul

olan kadrlar haqqında məlumatların yer aldığı mühüm baza olacağını vurğulayıb. Qeyd edib ki, hazırda sistem AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Kadrlar və hüquqi təminat şöbəsinə təhvil verilməsi istiqamətində sənədləşdirmə işləri aparılır.

R.Əliyev Milli İnformasiya Sisteminin AMEA və digər müvafiq qurumlarda formalaşan elektron elmin tərkib hissəsi olduğunu qeyd edərək, sistem üzrə görülən işlərin Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının müvafiq qurumları və AMEA rəhbərliyinin nəzarəti altında icra olunduğunu bildirdi. O, sistemin veb-saytının (<http://elmikadr.science.az>) science.az domenində yerləşdirildiyini diqqətə çatdırdı.

Daha sonra institutun Tədris-Innovasiya Mərkəzinin əməkdaşı, proqramçı Rəşad İsmayilov "Elmi kadrlar" Milli İnformasiya Sistemini təqdim edib.

Məruzəçi sistemin giriş formasının strukturunu diqqətə çatdırı-

raq, onun şəxsi məlumatlar, elmi əsərlər, kitablar, monoqrafiyalar, dərsliklər və dərs vəsaitləri, elmi ekspertiza fəaliyyəti, patentlər və ixtiralar, qrant layihələrində iştirak, kadr hazırlığı, eləcə də respublika üzrə və xarici ölkələrin elmi qurumlarında təmsil olunma və əlaqə məlumatları bölmələrindən ibarət olduğunu deyib.

R.İsmayilov Milli İnformasiya Sisteminin imkanlarından bəhs edərək bildirdi ki, elmi işlər, elmi və elmi-pedaqoji işçilər haqqında informasiya resurslarının, elmi tədqiqatlar haqqında məlumat bazasının formalaşdırılması, elmi fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və monitorinq sahəsində idarəetmənin və tənzimləmənin təkmilləşdirilməsi, eləcə də təşkilatlar üzrə elmi fəaliyyətin qiymətləndirilməsinin aparılması sistemin əsas prioritet istiqamətlərindədir.

Sonra AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Kadrlar və hüquqi təminat şöbəsinin müdiri Rzaqulu Hacıyev çıxış edərək sistemin kadr işinin səmərəli şəkildə qurulması baxımından önəmini qeyd edib. R.Hacıyev informasiya sisteminin həyata keçirilməsinə məsul olan şəxslərə minnətdarlığını bildirdi və onun uğurla icrasını istiqamətində bütün lazımı tədbirləri gördüyünü vurğulayıb.

Sonda təqdimata dair geniş fikir mübadiləsi aparılıb, suallar ca-

Elmi ictimaiyyətin nümayəndələri Şəhidlər xiyabanını ziyarət ediblər

Qanlı 20 Yanvar faciəsinin otuzuncu ildönümü ilə əlaqədar AMEA Rəyasət Heyətinin üzvləri, aparatın struktur bölmələrinin rəhbərləri, o cümlədən institut və təşkilatların nümayəndələri yanvarın 20-də - Ümumxalq Hüzn Günündə Şəhidlər xiyabanını ziyarət ediblər.

Elmi ictimaiyyətin nümayəndələri Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş şəhidlərimizin məzarları önünə tər qərenfillər düzüb, onların əziz xatirəsini ehtiramla yad ediblər.

***

Qanlı faciənin ildönümü ilə əlaqədar olaraq Prezident İlham Əliyev 13 dekabr 2019-cu il tarixində "20 Yanvar faciəsinin otuzuncu ildönümü haqqında" Sərəncam imzalayıb. Bundan əlavə, "20 Yanvar faciəsinin 30-cu ildönümünün keçirilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı" təsdiqlənib. Sözügedən sərəncamlardan irəli gələrək AMEA-nın bir sıra elmi müəssisə və təşkilatlarında anım tədbirləri keçirilib.

Tədbirlərdə bildirilib ki, 20 Yanvar faciəsi xalqımızın öz suverenliyi uğrunda apardığı mübarizənin şərəfli tarixidir və bu qanlı hadisələr millətimizin müstəqilliyinin bərpası naminə mübarizə aparmaq əzmində olmasını bir daha nümayiş etdirir.

Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

Milli Oftalmologiya Mərkəzinin Səyyar Klinikası AMEA-da tibbi aksiyaya keçirib

AMEA-nın Azad Həmkarlar İttifaqının və akademik Zərifə Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə bu gün akademiya əməkdaşlarının ödənişsiz göz müayinəsi həyata keçirib.

AMEA-nın Əsas binasında baş tutan humanitar aksiyada məqsəd operativ şəkildə pasiyentləri müayinə-müalicə etmək, onlar arasında refraksiya (miopiya, hipermetropiya, astigmatizm) anomaliyalarını yoxlamaq, göz xəstəliklərini öncədən müəyyənləşdirmək və bu istiqamətdə monitorinqlər aparmaq olub.

Mərkəzin ən son texnoloji avadanlıqlarla təchiz olunan Səyyar Klinikasının təcrübəli həkim-oftalmoloq heyəti tərəfindən göstərilən tibbi xidmət zamanı AMEA əməkdaşlarının göz təzyiqi və görmə qabiliyyəti yoxlanılıb, zəruri müalicə tədbirləri görüldü, pasiyentlərə vaxtında mü-

ayinə olunmaları tövsiyə edilib, həmçinin bir sıra məsləhətlər verilib.

Aksiyanın mart ayında yenidən keçirilməsi nəzərdə tutulur.

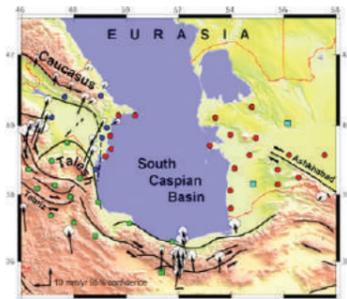
Qeyd edək ki, akademik Zərifə Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzinin Səyyar Klinikası Azərbaycanın rayon və şəhərlərində göz xəstəliklərinin qarşısının alınması istiqamətində mütəmadi tibbi aksiyalar həyata keçirir və bu, Prezident İlham Əliyevin səhiyyə ilə bağlı reallaşdırdığı layihələrin tərkib hissəsi hesab olunur.

Xəzər dənizinin səviyyəsinin dəyişməsinin yeni modeli hazırlanır

AMEA-nın Geologiya və Geofizika İnstitutunun direktoru, akademik Akif Əlizadənin layihə rəhbəri olduğu "Xəzər dənizinin səviyyəsinin dəyişməsinin iqlim-seysmogeodinamik inteqre modeli" mövzusunda elmi-tədqiqat işinin proqramı təsdiqlənib.

2025-ci ilin sonuna kimi yekunlaşdırılması nəzərdə tutulan proqramın icraçıları AMEA-nın Geologiya və Geofizika, Coğrafiya institutları, Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzi, Rusiya Elmlər Akademiyasının Yer Fizikası və ABŞ-ın Massaçusets Texnologiya institutları, İtaliyanın Milan Bikkoko və Fransanın Montpeller universitetləridir.

Layihə çərçivəsində Xəzər dənizinin müasir seysmogeodinamik şəraiti və hidro-iqlim faktoru nəzərə alınmaqla, dəniz səviyyəsi təərəddüdünün inteqre modeli hazırlanacaq. Tədqiqatlar zamanı bölgənin tektonik aktivliyinin qiymətləndirilməsi və Xəzər dənizinin səviyyə təərəddüdlə-

rinə təsir modelinin işlənməsi də nəzərdə tutulur.

Elmi-tədqiqat işi ərzində tərtib ediləcək geodinamik, aktiv qırılma, seysmik təhlükənin titrəyiş və seysmik rayonlaşdırma xəritələri AR Fövqəladə Hallar, AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirlikləri, eləcə də şəhərsalma strukturları tərəfindən risk analizi məqsədi ilə istifadə oluna biləcək.

Layihə Xəzərtrafi ölkələrin davamlı inkişafına da müsbət təsir göstərəcək.

Naxçıvan

Vikipediya mühüm məlumatlar yerləşdirilib

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsinin Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib. İclası bölmənin sədri, akademik İsmayıl Hacıyev açaraq iştirakçıları gündəlikdəki məsələlərlə tanış edib.

Sonra bölmənin Təbii Ehtiyatlar İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Tofiq Əliyev rəhbərlik etdiyi müəssisədə gil istehsalı ilə bağlı görülən işlər barədə məlumat verib. Alim mineral tərkibinə görə rəngləri dəyişən gillərin hər bir növünün özünəməxsus xüsusiyyətləri olduğunu deyib. Bildirib ki, bir çox sənaye sahələrində geniş istifadə edilən bu maddənin Naxçıvan, Şahbuz, Babək və digər yataqlarda xeyli ehtiyatları mövcuddur.

T.Əliyev bir çox yataqlardan nümunələrin götürüldüyünü, onların tərkiblərinin öyrənilməsi və gələcəkdə bu istiqamətdə işlərin aparılacağını diqqətə çatdırıb. O, gil yataqlarının istismara cəlb edilməsinin Naxçıvanın sosial-iqtisadi inkişafına ciddi təsir göstərəcəyini bildirib.

İclasda, həmçinin bölmənin vikiqruplarının fəaliyyəti ilə bağlı müzakirələr aparılıb. Bu barədə çıxış edən İnformasiya şöbəsinin mütəxəssisi Səkinə Cümşüdova bildirib ki, 2019-cu ildə Naxçıvanın arxeoloji və memarlıq abidələri, qədim yaşayış yerləri, nekropol və qalaları, o cümlədən məscid və pirləri ilə bağlı Vikipediya 228 material, 8 adda monoqrafiya yerləşdirilib. Qeyd edib ki, materialların 22-si, monoqrafiyalardan isə biri ermənilərin ölkəmizə qarşı ərazi iddiaları və həyata keçirdikləri soyqırımlarla bağlıdır. Bundan əlavə, o, Naxçıvanın görkəmli tarixi şəxsiyyətləri və etnoqrafi-

yaşılı ilə bağlı 9 elmi məqalədə redaktə işlərinin aparıldığı, 46 mədəniyyət abidəsinin şəkillərinin yerləşdirildiyi diqqətə çatdırılıb. S.Cümşüdovanın sözlərinə görə, yerləşdirilən məlumatlar mindən artıq oxucu tərəfindən oxunub və onlara elmi bazalarda 300-dən artıq istinad olunub.

Mövzu ilə bağlı çıxış edən akademik İ.Hacıyev viki-mühitdə ölkəmizlə, Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə bağlı materialların xarici dillərdə yerləşdirilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Sonda bir sıra cari məsələlərə baxılıb.

Lənkəran

Mərkəzin innovasiya fəaliyyəti genişləndiriləcək

AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzində akademiyanın Ümumi yığıncağının yekunlarına həsr edilmiş tədbir keçirilib.

Tədbirdə mərkəzin direktoru, professor Fərman Quliyev AMEA-nın Ümumi yığıncağında müzakirə olunan məsələlər barədə danışdı, akademiyanın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyevin məruzəsindən irəli gələn vəzifələri diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, akademik Ramiz Mehdiyev məruzəsində qeyri-neft sektorunun inkişafı, elmi nəticələrin kommersiyalaşdırılması və innovasiya fəaliyyətinin gücləndirilməsi, elmi-tədqiqat müəssisələrinin günün tələbləri səviyyəsində qurulması, xüsusən elmin tətbiqinə diqqətin artırılmasını bir vəzifə olaraq irəli sürüb.

Mərkəzin ötən ilki fəaliyyətindən danışan F.Quliyev qeyd edib ki, 2019-cu ildə çayçılıq və sitrus bitkiləri meyvəçiliyi sahəsində bir sıra uğurlar əldə edilib, 4 yeni çay sortu yaradılaraq dövlət reyestrinə daxil edilib, 2 yeni sitrus sortu dövlət sınağına qəbul edilib. Bundan başqa, yeni yaradılan çay sortlarından ibarət məhdud ərazidə anacılıq plantasiya salınıb, çayın vegetativ üsulla çoxaldılması məqsədilə du-manyaradıcı qurğu hazırlanıb.

Bildirilib ki, elmi mərkəzdə dövlət proqramlarında qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi, cənub regionunun təbii resurslarından səmərəli istifadə, ekoloji problemlərin həlli, Azərbaycanın cənub-şərq bölgəsinin tarixinin arxeoloji materiallar əsasında araşdırılması istiqamətlərində elmi tədqiqatlar davam etdirilib.

Professor Fərman Quliyev, həmçinin innovasiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi, elmi nəticələrin tətbiqi, azərbaycançılıq ideologiyasının əsaslarının işlənilməsi və həyata keçirilməsində elmi dəstəyin təmin edilməsi, ali təhsil və elmi-tədqiqat müəssisələri ilə əlaqələrin genişləndirilməsi istiqamətində görülən işlərə toxunub.

Sonda o, mərkəzin şöbələrinin kompleksləşdirilməsi, yüksəkixtisaslı elmi kadrların hazırlanması, elmi tədqiqatların keyfiyyətinin artırılması və istehsalatda tətbiqinə diqqətin artırılması ilə bağlı tapşırıqlarını verib.

Sonra t.ü.f.d. Mayis Cəfərov, baş elmi işçi, a.ü.f.d. Xalıqverdi Babayev və başqaları AMEA-nın Ümumi yığıncağında akademik Ramiz Mehdiyevin verdiyi tapşırıq və tövsiyələrin uğurla həyata keçirilməsi, mərkəzin əməkdaşlarının çayçılıq və sitrusçuluqla bağlı dövlət proqramlarında elmin qarşısında qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi, bölgənin tarixi abidələrinin tədqiqat istiqamətində bilik və bacarıqlarını bundan sonra da əsirgəməyəcəklərini bildirdilər.

Şəki

Beş illik iş planı müzakirə olunub

AMEA-nın Şəki Regional Elmi Mərkəzinin (ŞREM) Elmi Şurasının növbəti iclası keçirilib.

İclasın gündəliyinə çıxarılan ilk məsələ mərkəzin şöbələrinin və elmi işçilərinin iş planlarının təsdiqi olub. Tədbirdə qurumun şöbə rəhbərləri 2020-2024-cü illəri əhatə edən iş planlarını şura üzvlərinin diqqətinə çatdırıblar.

Daha sonra ŞREM-in direktoru, fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Yusif Şükürlü mərkəzin

AMEA Rəyasət Heyətinin müzakirəsinə çıxarılaçaq 2019-cu ilə dair hesabatının ilkin variantını təqdim edib. Sonda hər iki məsələyə dair

geniş müzakirələr aparılıb, müvafiq qərarlar qəbul olunub.

XX əsrin axırları, XXI əsrin əvvəllərində Xəzər dənizinin səviyyə təərəddüdləri, axınları, dəniz səthinin və su hövzəsi üzərində havanın temperaturu, dərinliyə doğru temperaturun paylanması, gətirmə və qovulma prosesləri, suda neft ləkələrinin yayılma sürəti, dənizdə baş verən ekoloji proseslər, səviyyənin qalxıb enməsi proseslərinin Azərbaycana vura biləcəyi iqtisadi və ekoloji zərərər və s. kimi problemlərin öyrənilməsi akademik Ramiz Məmmədovun adı ilə bağlıdır. Bəs bu yol necə və haradan başlayıb, bu elmi uğurlar necə qazanılıb, bu yol necə davam etdirilir?

Bu suallara cavab vermək üçün təqribən 45 il geri qayıdıb onun həyat yolunun başlanmasını izləmək kifayətdir!

R.Məmmədov 1972-ci ildə o zamanlı Azərbaycan Dövlət Universiteti, indiki Bakı Dövlət Universitetini bitirir və təyinatla Quba rayonuna müəllim göndərilir. Burada işə rayon mərkəzindən təqribən 50 km məsafədə yerləşən və ən ucqar kəndlərdən hesab edilən Dərk kəndinə fizika-riyaziyyat müəllimi təyin edilir. Bir qədər orada işləyənə sonra Bakıya qayıdır.

R.Məmmədov 1975-ci ildə o zamanlı SSRİ Elmlər Akademiyasının (EA) Okeanologiya İnstitutuna təcrübə keçməyə göndərilir və orada əyani aspiranturaya qəbul edilir.

O, elmi fəaliyyətə başlayarkən açıq dənizdə (Xəzərdə) turbulentiyyənin birbaşa ölçülməsi məsələsi onun diqqətini cəlb edir və bu ölçmələrin nəticəsi olaraq onun dənizdəki proseslər haqqında ilk elmi məqaləsi keçmiş SSRİ EA-nın "Xəbərlər" jurnalının "Atmosferin və okeanların fizikası" seriyasında çap edilir.

R.Məmmədovun Xəzərdə cərəyanların, axınların instrumental müşahidələr nəticəsində turbulentiyyə parametrlərinin öyrənilməsi yönündə tədqiqatları dənizdə müxtəlif axınların sxeminin müəyyənləşdirilməsi, həmin axınların sahillerin geomorfologiyasına, ekoloji şəraitinə təsirinə qiymətləndirilməsi və müvafiq qabaqleyici tədbirlərin görülməsinə şərait yaratmış olur.

Məlum olduğu kimi, Xəzərin ekoloji və məskunlaşma baxımından ən problemlı sahillərindən biri Abşeron yarımadasıdır. Məhz bu ərazidə axın-

ların sahile təsirinə öyrənilməsi də gələcəkdə burada məskunlaşmanın tənzimlənməsində mühüm rolə malik olacaq tədqiqatlarıdır.

Elmi baxımdan Xəzərin hidrofiziki sahələrinin öyrənilməsi (Ə.Əliyev və A.Hümbətova birlikdə), onun tədqiq yollarının müəyyənləşdirilməsi, metodikasının hazırlanması məsələləri də dövrün əsas problematik məsələlərindəndir. Çünki, hidrofiziki xüsusiyyətlərə əsaslanaraq qapalı su hövzələrinin bir sıra fiziki xassələrini öyrənmək mümkündür.

Alim Xəzərin səviyyə təərəddüdlərinə günəş aktivliyinin təsirinə (Ə.Əfəndiyeva və b.) diqqətdən kənar qoymamışdır. Birgə tədqiqatlar nəticəsində günəş fəallığı ilə yanaşı günəş sirklərinin səviyyənin dəyişməsinə təsiri müəyyən qədər öyrənilmiş və bu da gələcəkdə elmi tədqiqatçılardan həmin istiqamətdə fəaliyyət göstərmələri üçün vəsilə olmuşdur.

Meredional istiqamətdə 1200 km-dən artıq uzanan Xəzər dənizinin meteoroloji, fiziki-coğrafi, hidrofiziki, geoloji, hətta ekoloji baxımdan bütün əlamətlərinə görə bir-birindən fərqlənən hissələrində səviyyənin dəyişməsi onlar arasında istilik mübadiləsinə səbəb olur. Təbii ki, bu mübadilə Xə-

zərdə həm üzüvü aləmin, həm də suyun fiziki və kimyəvi elementlərinin də qarışması ilə nəticələnir. Bu problem də ilk dəfə R.Məmmədovun diqqətini cəlb etmiş və bu istiqamətdə alimin tədqiqatlarından bəhs edən məqalə dərc edilmişdir (R.Reyfanla birgə).

Hələ XX əsrin 80-ci illərində Xəzərin səviyyə təərəddüdlərinin respublikanın təsərrüfatına təsirinə nəzərən alan alim (A.Kərimov və A.İsrafilova

Onun Xəzər dənizinin coğrafi problemlərinə həsr olunmuş ümumi-ləşdirilmiş məqaləsi bu istiqamətdə aparılmış tədqiqatların çox vacibliyini bir daha diqqətə çatdırır. Bu məqalə ilə alim Xəzərin problemlərinin təkə elmi tədqiqatçıları deyil, aydiyyatı orqanları, həm də hər bir vətəndaşı rahat edəcək bir problem olduğunu bir daha qabardır. Məqalədə göstərilir ki, Azərbaycan əhalisinin 50%-ə qədəri

qın ki, yanılmaq. Azərbaycan və ingilis dillərində çap edilmiş çoxlu sayda xəritə, cədvəl və diaqramdan ibarət olan bu atlas Xəzəri öyrənən hər bir tədqiqatçının, Xəzərlə maraqlanan hər bir kəsin əsaslandığı ən ciddi elmi mənbədir.

Alimin ən böyük arzularından biri, Azərbaycanda Xəzərlə məşğul olan, onu kompleks şəkildə öyrənən bir institutun yaradılmasıdır. Çünki, buna Azərbaycanın hüquqi, coğrafi, iqtisadi olaraq haqqı vardır. Həm də Xəzər dənizi hələ keçmiş Sovet hakimiyyəti illərində belə ətraf respublikalarla müqayisədə ən çox Azərbaycan alimləri tərəfindən tədqiq edilmişdir.

Akademik Ramiz Məmmədovun ümümlilikdə 300-dən çox elmi əsərinin 141-i Xəzər dənizinin problemlərinə həsr edilib ki, onun da 31-i Qərbi Avropa ölkələrində çap edilmişdir.

Bütün bunlara görə akademik Ramiz Məmmədovun "Xəzərin xanı" adlandırılması təbii olaraq heç kəsə təəccüb doğurmur.

Ömrünün 70 ilini başa vuran alimin elmi fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir. Belə ki, 2016-cı ildə onun rəhbərliyi ilə bir neçə coğrafiyaçı alim Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının elm sahəsində Dövlət Mükafatı adına layiq görülmüşdür.

Hazırda akademik Ramiz Məmmədovun yaradıcı ömrünün ən məhsuldar dövrünü keçirməklə təkə Xəzərin deyil, bütün Azərbaycanın coğrafi-ekoloji problemlərini öyrənmək, onların həlli yollarını müəyyənləşdirmək və elmi təkliflərini irəli sürməkdədir. Onun tez-tez təkrarladığı bir ifadə var: "Bizim tədqiqat laboratoriyamız bütün Azərbaycan ərazisidir".

Bir daha akademik Ramiz Məmmədovu anadan olmasının 70, elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyətinin 45 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ona uzun ömür, sağlam həyat və yeni yaradıcılıq nailiyyətləri arzulayırıq.

Fəxrəddin QƏDİROV,
akademik

RAMİZ MƏMMƏDOV - 70

"XƏZƏRİN XANI" tituluna aparən yol

dəniz sahillərində yaşayır və qeyd olunan problemlərin ortaya çıxması bilavasitə onunla əlaqədardır. Buna görə də müvafiq institutun yaradılması və onun kompleks tədqiqatlarla məşğul olması ən aktual məsələlərdən biridir.

Alimin bir sıra əsərləri Xəzərin beynəlxalq statusuna həsr edilmişdir ki, burada o Xəzərin beynəlxalq hüquq əsasən Xəzəryanı ölkələr arasında göl prinsipi ilə bölüşdürülməsinin daha ədalətli olduğunu elmi şəkildə sübut etmişdir.

R.Məmmədov təkə Azərbaycan alimləri ilə deyil, xarici ölkə alimləri ilə də çox sıx əlaqədə elmi fəaliyyət göstərir. Onun rusiyalı alimlərlə çoxsaylı məqalələri arasında Q.N.Ranin və İ.V.Mitrofanova birlikdə çap etdiyi "Xəzər dənizinin müasir vəziyyəti" (rus dilində, Moskvanın "Nauka" nəşriyyatı) monoqrafiyasının xüsusi əhəmiyyəti vardır. Çünki bu kitabda Xəzərin müasir vəziyyəti və gələcəkdə gözlənilən problemləri hərtərəfli şəhr edilir, qarşıda duran aktual problemlərin həlli yolları göstərilir.

Xəzər dənizi səviyyəsinin proqnozunu metodoloji əsaslarının hazırlanması (B.Budaqov və A.Hümbətova birgə) ideyası da akademik Ramiz Məmmədova məxsusdur. Bu metodolojisi əsasdan istifadə etməklə, gələcəkdə də səviyyə dəyişmələrinin qısa müddətli proqnozlarını hazırlamaq mümkündür. Bunlarla yanaşı alim Xəzərin səviyyə təərəddüdlərinin səbəbləri haqqında da tədqiqat işləri aparmış və bunu daha çox iqlim dəyişmələri ilə əlaqələndirmişdir.

Xəzər dənizinin tədqiqinə dair R.Məmmədovun əsərlərinin ümumi-ləşdirilmiş nəticəsi "Xəzər dənizinin hidrometeoroloji atlası"dır desək, yə-

Fuad Əliyev - 70

Tanınmış kimyaçı alim

Fevralın 1-də görkəmli kimyaçı alim, AMEA-nın Gəncə Bölməsinin sədri, Əməkdar elm xadimi, akademik Fuad Əliyevin 70 yaşı tamam olur.

Fuad Yusif oğlu Əliyev 1 fevral 1950-ci ildə Gəncə şəhərində anadan olub. 1972-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti - red.) Kimya fakültəsini bitirib, 1974-cü ildən Aşqarlar Kimyası İnstitutunda laborant, mühəndis vəzifələrində çalışıb. 1976-cı ildə aspiranturaya daxil olub, 1981-ci ildə "Qeyri-simmetrik disulfidlərin sintezi və sürtkü yağlarından aşqar kimi istifadəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək kimya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə alıb. Həmin ildə akademiyanın Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Aşqarlar Kimyası İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə təyin olunub. Akademik F.Əliyev 1983-cü ildən Gəncə Bölməsinin sədridir.

F.Əliyev 1992-ci ildə "Qeyri-simmetrik disulfidlərin, karbon turşularının tioamidlərini və ditiokarbon turşularının efirlərinin sintezi və sürtkü yağlarında aşqar kimi istifadəsi" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək kimya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə alıb.

Onun apardığı elmi tədqiqatların əsas istiqamətini yeni kükürd-üzvi birləşmələrinin sintezi və onlardan aşqarlar kimi istifadə etməklə müxtəlif xassələrə malik sürtkü yağlarının alınmasında istifadə olunması təşkil edir. Alim ilk dəfə olaraq qeyri-simmetrik disulfidlərin sintezi üsullarını təbiiq edib və yüzdən artıq yeni birləşmələr əldə edib. Onların əsasında yüksək keyfiyyətli sürtkü yağları sintez olunaraq ölkəmizdə və xaricdə sınaqdan keçirilib, müsbət nəticələr əldə olunub.

Akademik 84 elmi əsər, 16 elmi ixtira, 5 monoqrafiyanın müəllifidir. 2007-ci ildə AMEA-nın müxbir, 2014-cü ildə isə həqiqi üzvü seçilib.

F.Əliyev 2005-ci ildə "Tərəqqi" medalına, 2006-cı ildə "Əməkdar elm xadimi" adına layiq görülmüşdür.

Akademik Fuad Əliyevi 70 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, elmi və pedaqoji fəaliyyətində uğurlar arzu edirik!

Nərgiz QƏHRƏMANOVA

Kamandar Şərifov - 80

Anadilli abidələrimizin tədqiqatçısı

Zəngin mənəvi irsin öyrənilməsinə öz həyatının amalına çevirmiş alimlərdən biri də bu günlərdə 80 yaşı tamam olmuş mətnşünas alim, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun şöbə müdiri Kamandar Kazım oğlu Şərifovdur.

O, ömrünün 50 ilinə qədər bir dövrünü yazılı abidələrimizin tədqiqinə həsr etmişdir. Kamandar müəllim 1940-cı ilin 20 yanvarında Qərbi Azərbaycanın Ləmbəli kəndində anadan olmuş, 1963-1968-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetinin Şərşünaslıq fakültəsinin ərəb filologiyası şöbəsində və 1966-1967-ci illərdə Qahirə Universitetinin filologiya fakültəsində təhsil almış, 1968-1970-ci illərdə Misirdə, 1976-1980-ci illərdə İraqda, 1988-1990-cı illərdə isə Yeməndə işləmişdir.

K.Şərifov elmi fəaliyyətə başladığı 1971-ci ildən etibarən respublika ərazisində ayrı-ayrı əllərdə saxlanılan minlərlə orta əsr yazılı abidələrinin toplanmasında, Əlyazmalar İnstitutunun Yazılı abidələr fondunun zənginləşdirilməsində böyük xidmətləri olmuşdur. Bununla bərabər o, XIX əsr alimi, pedaqoq və kitabşünası Əbdülqəni Məhəmməd oğlu Nuxəvi Xəliseqaradənin (1817-1879) elmi irsini toplayaraq, ilk dəfə tədqiq etmiş və "Əbdülqəni Nuxəvi Xəliseqaradə və onun ədəbi-mətnşünaslıq fəaliyyəti" mövzusunda fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün dissertasiya müdafiə etmişdir. Bu tədqiqatda alimin elmi yaradıcılığı ilə yanaşı onun pedaqoji və maarifçiliyi fəaliyyəti, yaratdığı zəngin kitabxana öyrənilmişdir. Əbdülqəni Nuxəvi Xəliseqaradənin bir sıra əsərləri də ilk

dəfə Kamandar müəllim tərəfindən tədqiqata cəlb edilmişdir.

Erkən anadilli abidələrimizdən olan XIV əsr şairi Ümmi İsanın "Mehri və Vəfa" məsnəvisini elmi ictimaiyyətə geniş tədqiqat, şərh və sözlüklə ilk dəfə təqdim edən Kamandar müəllim olmuşdur.

K.Şərifovun elmi yaradıcılığının ana xəttini mətnşünaslıq təşkil edir. Alim türkdilli, ərəbdilli və farsdilli yazılı abidələr üzərində ardıcıl şəkildə apardığı məhsuldar tədqiqatlar sayəsində mətnşünaslığın tarixi inkişaf mərhələləri və nəzəri əsaslarını işləyib hazırlamışdır. Bu tədqiqatların nəticəsi olaraq onun "Mətnşünaslıq", "Mətnşünaslığın əsasları" və "Mətnşünaslığın nəzəri əsasları" adlı üç monoqrafiyası işıq üzünə görmüşdür. Akademik Vasim Məmmədəliyevin sözləri ilə desək "Kamandar müəllim özünün məhsuldar tədqiqatları ilə Azərbaycanda mətnşünaslıq məktəbi yaratmışdır".

O, Azərbaycan əlyazma kitab mədəniyyətinin öyrənilməsi istiqamətində də az əmək sərf etməmişdir. Onun gərgin elmi fəaliyyəti nəticəsində ərəbdilli əlyazma abidələrinin I, II, III və IV cildləri hazırlanaraq nəşr edilmişdir. Bundan başqa Əbdülqəni Nuxəvi Xəliseqaradənin

dənən kitabxanasından olan əlyazmaların kataloqunun I cildi və ərəbdilli əski çap kitabları kataloqu da onun müəllifliyi ilə nəşr olunmuşdur. Onun kitabşünaslıqla bağlı dərc etdiyi bu və digər əsərləri 2003-cü ildə BDU-da nəşr edilmiş "Azərbaycan kitabşünaslığı" adlı bibliografik göstəriciyə daxil edilmişdir. O, 2002-ci ildə Misirdə ezamiyyətdə olduğu on gün ərzində Azərbaycan klassiklərinin "Dərül-kutub" kitabxanasında saxlanılan 350-ə qədər əlyazmalarını müəyyənləşdirərək, siyahıya almış və 2014-cü ildə kitab şəkildə çap etdirmişdir. Bundan əlavə, Nəsirəddin Tusinin "Ədəbül-mütəəllimin" əsəri, eləcə də 10-dan çox Azərbaycan və başqa Şərq dühalarının əsərləri onun rəhbərliyi və redaktorluğu ilə dilimizə tərcümə olunmuşdur. Erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri qırğınları ayarı faktlarla sübuta yetirən M.M.Nəvvabın "1905-1906-cı illərdə erməni-müsləman davası" əsərini də ilk dəfə K.Şərifov (A.Ramazanovla birlikdə) nəşr etdirmişdir.

O, BDU-da və Qafqaz Universitetində "Ərəb ədəbiyyatı tarixi" və "Mətnşünaslıq" fənlərini tədris etmiş, 40-dan çox magistr işi və fəlsəfə doktoru dissertasiyasına rəhbərlik etmiş, 32 tədqiqat kitabı yazmışdır. K.Şərifov "Tərəqqi" medalı və AMEA-nın Fəxri fərmanı ilə mükafatlandırılmışdır.

Kamandar Şərifov mənalı ömrünün böyük bir hissəsini - düz əlli ilini yazılı abidələrə həsr etmiş və bu sahədə görkəmli bir tədqiqatçı kimi tanınmışdır. Görkəmli alimin bugünkü işıq üzünə görmüş əsərləri onun mənalı ömrünün nurlu töhfələridir. Kamandar müəllimə sağlığı uzun ömür, işlərində uğurlar arzulayırıq.

Almaz ÜLVİ,
filologiya elmləri doktoru

Müasir dilimizin tələbləri və qayğıları

Müsaibimiz AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, akademik Möhsün Nağısoyludur

- Hörmətli Möhsün müəllim, son illər Azərbaycan dilinin işlədilməsi ilə bağlı ciddi problemlər olduğu bildirilir. Hazırda vəziyyət necədir?

- Azərbaycan dilinin tətbiqi ilə bağlı müəyyən problemlər vardır və ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev də hələ 2015-ci ilin noyabr ayında AMEA-nın 70 illik yubileyindəki çıxışında bu vacib məsələ ilə bağlı öz narahatlığını bildirmişdir: "Bizim dilimiz o qədər zəngindir ki, əcnəbi kəlmələrə ehtiyac yoxdur". Bundan əlavə internet resurslarında, sosial şəbəkələrdə, reklam və elanlarda Azərbaycan ədəbi dili normalarının pozulmasının aradan qaldırılması məqsədilə ölkə Prezidentinin 01 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitorinq mərkəzinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edirəm ki, məsələ ilə bağlı hələ 2013-cü ildə AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda Monitorinq şöbəsi yaradılmışdır və şöbə hazırda da öz fəaliyyətini davam etdirir. Cəmi bir neçə əməkdaşı olan bu şöbə öz fəaliyyəti dövründə əsasən, maarifləndirmə işi ilə məşğul olmuşdur. Ayrı-ayrı reklam şirkətləri, televiziya kanalları və saytlarının əməkdaşlarının iştirakı ilə elmi-praktik konfranslar, dəyirmi masalar təşkil olunmuş və müvafiq qurumlara məsələ ilə bağlı tövsiyələr verilmişdir. Təbii ki, şöbənin təşkil etdiyi tədbirlərin müəyyən müsbət təsiri olmuş və bu sahədə mövcud nöqsanlar qismən də olsa, aradan qaldırılmışdır. Biz bu yöndə fəaliyyətimizi indi də davam etdiririk. Təəssüf ki, bütövlükdə götürdükdə bu sahədə vəziyyət hələ də o qədər də ürəkəcan deyil. Belə ki, istər sosial şəbəkələrdə və mediada, istərsə də özəl televiziya kanallarında hələ də Azərbaycan ədəbi dili normalarının pozulması hallarına rast gəlik.

- Dil ilk növbədə televiziya və radio vasitəsi ilə gündəmə gəlir. Amma bizim özəl televiziya kanallarına diqqət yetirdikdə xoşagəlməz mənzərə ilə rastlaşırıq. Aparıcıların nə fonetik, nə orfoepik, nə də grammatik strukturuna əməl edirlər. Səsləri yerli-yersiz uzadırlar, qısaldırlar, vurğunu düzgün qoymur, bir sözlə, dilə istədikləri kimi rəftar edirlər. Sizcə, məsələni necə yoluna qoymaq olar?

- Düşünürəm ki, məsələ ilə bağlı ilk növbədə problemin kökünü araşdırmaq, onun səbəblərini ortaya qoymaq lazımdır. Bilirsiniz, sovet dövründə ölkəmizdə cəmi bir dövlət televiziya kanalı fəaliyyət göstərirdi və orada yalnız peşəkarlar çalışırdı. Onu deyim ki, həmin dövrün aparıcılarının bir çoxu hazırda pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olur və öz təcrübələrini gənc nəsəyə öyrədirlər. Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra birdən-birə televiziya məkanında özəl televiziya kanalları ortaya çıxdı və təbii ki, həmin qurumlarda çalışan mütəxəssislərin heç də hamısı peşəkar deyil. Bundan əlavə, bir sıra özəl televiziya kanallarının aparıcıları müğənnilərdir ki, onlar da sahə üzrə mütəxəssis olmadıqları üçün dil pozuntularına yol verir, danışdıqlarında həm məhəlli sözlər müşahidə olunur, həm də qardaş Türkiyə türkcəsinin təsiri özünü göstərir. Məsələn yoluna qoymağa gəlincə düşünürəm ki, bunun birçə yolu var: Hər kəs öz sahəsi üzrə çalışmalıdır, televiziya bu məsul sahəyə incəliyinə qədər bələd olan peşəkar mütəxəssislər fəaliyyət göstərməlidirlər.

- Son illər bizim elm adamlarının əsərlərində rast gəlinən plagiat hallarına münasibətinizi bilmək istərdik.

- Bu sualın əslində, Dilçilik İnstitutu ilə birbaşa aidiyyəti olmasa da, hər halda qısaca da olsa, ona öz münasibətimi bildirirəm. Məsələ burasındadır ki, hazırda informasiya bolluğu şəraitində yaşayırıq. Gənclər kitab oxumaq əvəzinə internetə, telefona üstünlük verirlər. İnternetdə istənilən sahə üzrə məlumat əldə etmək mümkündür. Hətta elmi əsərlər, monoqrafiyalar da internetə yerləşdirilir. Bu yaxınlarda bir qəzetdə mənəndən xəbərsiz məqaləmi dərc etmişdilər: məlum oldu ki, həmin yazı bir monoqrafiyamin ön sözüdür. Yaxşı ki, məqaləmi nəşr etdirən insafı olmuş və adımda yazmışdır. Amma bəzən yazını götürüb öz adına çıxanlar da olur. Bundan əlavə, ingilis və rus dillərində çoxlu elmi ədəbiyyat var. Bəzən elmi işlərdə həmin ədəbiyyatdan köçürmələr də olur. Təəssüf ki, bu faktı danmaq olmur. Bəli, bu acı bir gerçəkdir. Onu da deyim ki, indi əksər qurumlarda antiplagiat proqramları var və asanlıqla bunu aşkara çıxarmaq mümkündür. Ədəbi oğurluğun səbəbinə gəldikdə isə deyim ki, bu məsələ hətta orta əsrlərdə də olub və hazırda da təkə bizdə yox, dünyanın bir sıra ölkələrində də vardır. Səbəbi insanın özündədir, fikrimcə, məsələ ilk növbədə vicdan və məsuliyyət məsələsidir. Bir də ki, yalan, oğurluq gəc-tez üzə çıxır və ifşa olunur. Qoy bunu hər kəs yaxşı-yaxşı bilsin.

- Hazırda Azərbaycan dilində çap olunan kitablarda orfoqrafik üslubi xətalara yol verilir. Baxmayaraq ki, orta və ali məktəblərdə Azərbaycan dili tədris olunur. Necə olur ki, dilimiz hər yerdə öyrətdiyi halda, bir çox kitablar bu qədər nöqsanla çap olunur. Bəs bu nə ilə bağlıdır?

- Bu problem birbaşa nəşriyyat işi ilə bağlı olan bir məsələdir. Əvvəllər bütün nəşriyyatlarda korrektorlar fəaliyyət göstərirdi və onlar ayrıca olaraq bu işlə məşğul olurdular. İndi isə nəşriyyatlarda belə bir vəzifə yoxdur. Bütün məsuliyyət düşür müəllifin üzərinə. Təbii ki, müəlliflər də bəzən özlərinin səhvlərini görə bilmirlər. Bu işdə ən ağır məsələ orta məktəb dərslərində orfoqrafik səhvlərə yol verilməsidir. Düşünürəm ki, məsələnin həlli peşəkar korrektorlardadır. Onları da yetişdirmək lazımdır.

- Ali məktəb tələbələrini əksəriyyəti fikrini ifadə etməkdə çətinlik çəkir. Çoxları bunun səbəbini testdə görür. Bu, həqiqətən, belədir? Demək istəyirəm ki, test şifahi nitq formasına maneə yaradır?

- Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra qəbul imtahanlarında test üsulu tətbiq olunmağa başladı. Bu üsulun üstünlükləri ilə yanaşı, müəyyən mənfi təsirlərinin də olduğunu etiraf etmək lazımdır. Xüsusilə, ana dili və ədəbiyyat fənlərində şifahi nitqə üstünlük verilməlidir. Təbii ki, bir çox hallarda şagirdlər, eləcə də tələbələr testə uyaraq əzbərçiliyə yol verir ki, bu da onların şifahi nitqinə mənfi təsir göstərir. Bunun da yolu müəllifdir. Çoxlu bədii kitab oxumaq lazımdır. Buna isə ibtidai siniflərdən ciddi fikir vermək lazımdır. Hər şeyin təməli, bünövrəsi bağçada, məktəbdə qoyulur.

- Siz, bir neçə Azərbaycan dili dərslərinin müəllifsiniz və dərslərinizi sadə, aydın dildə yazmışsınız. Necə fikirləşirsiniz, orta məktəblərimiz üçün bu cür sadə dərslər yazmaq olmaz mı? Valideynlər şikayətlənir ki, orta məktəb dərslərinin dili çox qəlizdir. Bununla bağlı hansısa bir addım atmağı düşünürsünüz mü?

- Bəli, mənim orta məktəb şagirdləri, daha doğrusu, abituriyentlər üçün dərslər vəsaitlərim var və çalışmışam ki, onların dili mümkün qədər sadə və anlaşılqı olsun. Düşünürəm ki, dərslər müəllifləri birbaşa tədrisə əlaqəsi olan şəxslər arasından seçilməlidir. Şəxslər mən bir neçə il orta məktəbdə çalışmışam və şagirdləri öyrədə-öyrədə özüm də çox şey öyrənmişəm. Bu, vacib məsələdir. Valideynlərin mövcud orta məktəb dərslərinin dilinin qəliz olmasından narazılığı, təbii ki, yersiz deyil. Hər dəfə mənə də aşağı siniflərdə oxuyan nəvələrim Azərbaycan dili fənlərindən suallar verir və dərslərə baxanda doğrudan da, heyrətə gəlirəm. Həmin dərslərdə ayrı-ayrı mövzuların izahı və açıqlaması olduqca qəliz bir dildədir. Bu məsələdə şagirdlərin yaş həddi, qavrama qabiliyyəti mütləq nəzərə alınmalıdır. Bildiyimə görə, bu yaxınlarda Təhsil naziri açıqlama verdi ki, dərslərdəki bu problem öz həllini tapacaqdır. Özümə qalanda, bu sahədə hər hansı bir iş görmək mənim üçün çox çətin, çünki institutda görülməsi işlər kifayət qədərdir. Bundan əlavə, yarımçıq qalan elmi işlərimi tamamlamağı düşünürəm.

- Azərbaycanda tərcümə ədəbiyyatının dilinin mükəmməl və rəvan olmadığı deyilir. Sizcə, bunun səbəbi nədir?

- Azərbaycan tərcümə ədəbiyyatının dili ilə bağlı problemlərin mövcud olduğunu danmaq olmaz. Xüsusilə dublyaj olunan filmlərin dili ürəkəcan deyil. Bir çox hallarda əcnəbi sözlərin hərfi tərcümə edilməsi dərhal nəzərə çarpır. Əvvəllər tərcümə ədəbiyyatı sahəsi üzrə peşəkar mütəxəssislər bu işlə məşğul olurdu. İndi isə bu vacib məsələyə kifayət qədər diqqət yetirilmir. Yene də səbəb birdir: bu sahə ilə yalnız peşəkar tərcüməçilər - hər iki

raf etmək lazımdır. Xüsusilə, ana dili və ədəbiyyat fənlərində şifahi nitqə üstünlük verilməlidir. Təbii ki, bir çox hallarda şagirdlər, eləcə də tələbələr testə uyaraq əzbərçiliyə yol verir ki, bu da onların şifahi nitqinə mənfi təsir göstərir. Bunun da yolu müəllifdir. Çoxlu bədii kitab oxumaq lazımdır. Buna isə ibtidai siniflərdən ciddi fikir vermək lazımdır. Hər şeyin təməli, bünövrəsi bağçada, məktəbdə qoyulur.

- Siz, bir neçə Azərbaycan dili dərslərinin müəllifsiniz və dərslərinizi sadə, aydın dildə yazmışsınız. Necə fikirləşirsiniz, orta məktəblərimiz üçün bu cür sadə dərslər yazmaq olmaz mı? Valideynlər şikayətlənir ki, orta məktəb dərslərinin dili çox qəlizdir. Bununla bağlı hansısa bir addım atmağı düşünürsünüz mü?

- Bəli, mənim orta məktəb şagirdləri, daha doğrusu, abituriyentlər üçün dərslər vəsaitlərim var və çalışmışam ki, onların dili mümkün qədər sadə və anlaşılqı olsun. Düşünürəm ki, dərslər müəllifləri birbaşa tədrisə əlaqəsi olan şəxslər arasından seçilməlidir. Şəxslər mən bir neçə il orta məktəbdə çalışmışam və şagirdləri öyrədə-öyrədə özüm də çox şey öyrənmişəm. Bu, vacib məsələdir. Valideynlərin mövcud orta məktəb dərslərinin dilinin qəliz olmasından narazılığı, təbii ki, yersiz deyil. Hər dəfə mənə də aşağı siniflərdə oxuyan nəvələrim Azərbaycan dili fənlərindən suallar verir və dərslərə baxanda doğrudan da, heyrətə gəlirəm. Həmin dərslərdə ayrı-ayrı mövzuların izahı və açıqlaması olduqca qəliz bir dildədir. Bu məsələdə şagirdlərin yaş həddi, qavrama qabiliyyəti mütləq nəzərə alınmalıdır. Bildiyimə görə, bu yaxınlarda Təhsil naziri açıqlama verdi ki, dərslərdəki bu problem öz həllini tapacaqdır. Özümə qalanda, bu sahədə hər hansı bir iş görmək mənim üçün çox çətin, çünki institutda görülməsi işlər kifayət qədərdir. Bundan əlavə, yarımçıq qalan elmi işlərimi tamamlamağı düşünürəm.

- Azərbaycanda tərcümə ədəbiyyatının dilinin mükəmməl və rəvan olmadığı deyilir. Sizcə, bunun səbəbi nədir?

- Azərbaycan tərcümə ədəbiyyatının dili ilə bağlı problemlərin mövcud olduğunu danmaq olmaz. Xüsusilə dublyaj olunan filmlərin dili ürəkəcan deyil. Bir çox hallarda əcnəbi sözlərin hərfi tərcümə edilməsi dərhal nəzərə çarpır. Əvvəllər tərcümə ədəbiyyatı sahəsi üzrə peşəkar mütəxəssislər bu işlə məşğul olurdu. İndi isə bu vacib məsələyə kifayət qədər diqqət yetirilmir. Yene də səbəb birdir: bu sahə ilə yalnız peşəkar tərcüməçilər - hər iki

dili, xüsusilə də ana dilini incəliyinə qədər bilən mütəxəssislər məşğul olmalıdır. Belə olarsa, bütün problemlər ortadan qalxır. Onu da qeyd edirəm ki, tərcümə mənim üçün çox doğma bir sahədir. Həm uzun müddət Əfqanıstanda fars dili üzrə tərcüməçi vəzifəsində işləmişəm, həm də fars dilindən dörd kitabı dilimizə çevirmişəm. Bu, olduqca məsuliyyətli və şərəfli bir işdir. Tərcümənin dili elə olmalıdır ki, onu oxuyan qarşısındakı kitabın tərcümə əsəri olmasını duymamalıdır. Böyük şairimiz Səməd Vurğunun rus ədəbiyyatının klassiki Puşkindən etdiyi "Yevgeni Onegin" poeması kimi.

- Bakıda və rayonlarımızda küçə reklamlarının dili bir çox hallarda əcaib, məndəki sözlərin əksəriyyəti anlaşılmazdır. Mağaza və digər ticarət-iaşə şəbəkələrinin adları da xarici sözlərlə ifadə olunur. Sizcə, bunların aradan qaldırılması üçün inzibati metoda ehtiyac varmı?

- Bu məsələyə qismən də olsa, yuxarıda öz münasibətimi bildirdim. Bəli, bu sahədə açıq-aşkar bir problem var və vəziyyət, doğrudan da, acınacaqlıdır. Hər kəs bilməlidir ki, dil dövlət atributlarından biri, xalqın varlığı, kimliyidir. Dilə hörmət və qayğı hər kəsin vətəndaşlıq borcu olmalıdır. Zənginliyi və axıcılığı ilə seçilən dilimizi hər kəs sevməli və ona sayğı göstərməlidir. Bu məsələdə hər kəs Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevdən nümunə götürməlidir. Dilimizin böyük hamisi və qayğıkeşi olan Ulu Öndər ana dilində həm gözəl danışır, həm də bu dildə danışmağı ilə fəxr edirdi. İnzibati metod məsələsinə gəldikdə isə, əslində, bu məsələ ilə bağlı Azərbaycan Respublikasında "Dövlət dili haqqında Qanun" var və orada bu məsələ də ayrıca olaraq vurğulanır. Düşünürəm ki, bu yaxınlarda fəaliyyətə başlayacaq Monitorinq Mərkəzi məsələni yoluna qoyacaqdır.

- Sizin dövrünüzə hazırlanan Azərbaycan dilinin yeni orfoqrafiya lüğəti əvvəlkilərdən nə ilə fərqlənir?

- Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğətinin yeni - yeddinci nəşri "Elm" nəşriyyatına təhvil verilmişdir və yaxın zamanlarda işıq üzü görəcəkdir. Məlum olduğu kimi, lüğətin yeni nəşri hazırlanmazdan öncə orfoqrafiya normaları təxminən bir il ərzində geniş ictimaiyyətin müzakirəsinə verildi və bunun faydası çox oldu. Biz müzakirələrin zamanı əvvəlki lüğətlə bağlı irad və təkliflərin çoxunu nəzərə aldıq. Yeni lüğət tərtib olunarkən lüğətin sonuncu - 6-cı nəşrində olan bir sıra qəliz erəb və fars sözləri; eləcə də süni şəkildə yaradılan bəzi sözlər saf-çürük edildi. Bundan əlavə, son dövrdə (2014-2019-cu illər) dilimizə keçən bir sıra sözlər lüğətin yeni nəşrinə daxil edildi. Ümumiyyətlə, lüğətin yeni nəşrinə 4000-ə yaxın yeni söz daxil edilmiş və əvvəlki lüğətdə olan çoxlu sayda sözlər çıxarılmışdır. Lüğət tərtibi olduqca məsuliyyətli və çətin bir işdir. Çalışmışıq ki, yeni lüğət bütün vətəndaşların işinə yarayacaq mükəmməl və səviyyəli bir vəsait olsun.

- Suallarımıza aydınlıq gətirdiyiniz üçün Sizə təşəkkürümüzü bildiririk!

Müsaibəni apardı: Servan KƏRİMOV

ELMI YENİLİKLƏR

Dünyanın ən böyük teleskopu işə salınıb

Çində dünyanın ən böyük "FAST" adlı teleskopu rəsmi olaraq istifadəyə verilib.

Quayçjou əyalətində yerləşən teleskop pulsarların (yüksək maqnitləşmiş, böyük sürətlə fırlanan neytron ulduz - red.) axtarışı və tədqiqi ilə məşğul olacaq. Artıq iki pulsar sınaqlar zamanı "FAST" tərəfindən 2017-ci ilin avqustunda kəşf edilib. Diametri 500 metr olan teleskop tədqiqatlar zamanı səthin 300 metrindən istifadə edir.

Teleskopdan yerdənkənar intellektin axtarışı üçün istifadə planlaşdırılır. Sınaqlar zamanı "FAST" qurğusundan Günəşdən yalnız 100 işıq ili uzaq məsafədə yerləşən və maqnit sahəsinə malik ekzoplanetlərin öyrənilməsi üçün istifadə olunub.

"Göy cisimlərinin siqnallarının müşahidə edilməsi prosesində yerdənkənar sivilizasiyalardan gələ biləcək siqnallar da toplanılır. Lakin tutulan siqnalların 99 faizi müxtəlif küylərdir", - deyir "FAST" Operativ Texnoloji Mərkəzinin Elmi müşahidələr və məlumatlar şöbəsinin direktoru Çju Min qeyd edib.

Ayda oksigen əldə ediləcək

Avropa Kosmik Agentliyinin mühəndisləri gələcək kolonistlərin Ayda oksigen əldə etməsi üsulunu tapıblar. Belə ki, onlar Ay reqlitini (qayaları örtən heterogen material - red.) yenidən emal edəcəklər.

Yer kürəsində aparılan tədqiqatlar göstərib ki, reqlitinin tərkibinin 40-45 faizə qədərini oksigen təşkil edir. Reqlitdə qaz oksid minerallarının daxilindədir. Bugünədək onu çıxartmağın yolları müəyyənləşdirilməmişdir, artıq elektrolizdən istifadə edərək bunu reallaşdırmaq üçün prototipi hazırlanıb.

Alimlər iddia edirlər ki, gələcəkdə qurğu Ay kolonistlərinin həyat fəaliyyəti üçün lazımı qədər oksigen istehsal etməyə imkan verəcək.

Ay tozundan oksigenin alınması texnologiyasının əsasında əridilmiş duzun elektrolizi metodu dayanır. Kimyevi reaksiyanın başlaması üçün reqlit 950 dərəcəyə qədər qızdırılmış kalsium xloridinin əridilmiş duzu ilə qatışdırılır. Bundan sonra qarışıqda verilən elektrik cərəyanı tozdan oksigeni çəkir. Bu halda əridilmiş duz elektrolit rolunda çıxış edir.

Avropa Kosmik Agentliyi sınaqların aparılması üçün qurğunun tamamlanmış versiyasının Aya göndəriləcəyinə dair planlarını açıqlayıb.

Redaksiya heyəti:

Ramiz Mehdiyev, İsa Həbibbəyli, İbrahim Quliyev, Tofiq Nağıyev, Dilqəm Tağıyev, Nərgiz Paşayeva, İradə Hüseynova, Rasim Əliquliyev, Əminəğa Sadıqov, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin binası,

"Elm" qəzetinin redaksiyası

E-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Qəzet "Elm" qəzetinin redaksiyasında yığılır və "Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunur.

Sifariş: 305

Tiraj: 2000

Qiyməti: 50 qəpik

НАУКА

Сила в науке,
иначе никто другой
не может рассчитывать
на превосходство.

Низами Гянджеви

ELM

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

№ 02 (1237)

Четверг, 30 января 2020 года

Газета выходит с 1984 года

В Академии наук продолжаются коренные реформы, стартовавшие в конце прошлого года. Они нацелены на осуществление НАНА своей деятельности в соответствии с призывами современного мира и поручениями главы государства. Об этом свидетельствуют все заседания Президиума академии, которые начались сразу же после новогодних каникул и продолжаются до сих пор.

По словам главы НАНА академика Рамиза Мехтиева, перед научными учреждениями стоят важные задачи, а деятельность ученых осуществляется в рамках Программы развития Национальной академии наук Азербайджана на 2020-2025 годы. Именно в этом документе определены задачи и приоритеты, нацеленные на развитие Академии наук на новом этапе. По мнению академика Мехтиева, претворение этой программы в жизнь создаст широкие возможности для активного участия главного научного ведомства страны в выполнении задач, поставленных государством перед отечественной наукой.

Использовать потенциал ученых

Социальная защита работников академии - одно из приоритетных направлений политики нового руководства НАНА. Именно об этом шла речь на встрече академика Мехтиева с министром труда и социальной защиты населения страны Сахилем Бабаевым, который рассказал о деятельности руководимого им ведомства, выслушал предложения сотрудников НАНА и ответил на их вопросы. В ходе обмена мнениями были затронуты такие важные вопросы, как повышение заработных плат, пенсий, выплат за ученые степени и ученые звания, выплата компенсаций за вредные условия труда, социальное страхование и т.д. Министр подчеркнул, что в будущем необходимо использовать потенциал отечественных ученых в деле автоматизации социальной сферы, устранения недочетов, существующих в законодательстве, внесения дополнений в спи-

В приоритете – фундаментальная наука

Модернизация страны должна опираться на инновационные технологии

сок вредных веществ и усовершенствования классификации, представленной в нормативно-правовых документах.

Вскоре после этой встречи в Президиуме НАНА последовало еще одно важное мероприятие - встреча с председателем Счетной палаты Азербайджана Вюгаром Гюльмамедовым, который также проинформировал о деятельности руководимой им организации и приоритетных сферах, подробно рассказал об управлении госимуществом, правилах использования бюджетных средств государственными организациями, дал свои рекомендации по ряду важных вопросов.

Следующие заседания Президиума НАНА были посвящены годовым отчетам нескольких отделений - физико-математических, химических, гума-

нитарных и биологических и медицинских наук. О работе физико-математического отделения отчитался его председатель, вице-президент НАНА академик Расим Алигулиев. Он отметил, что в отчетном году учреждения отделения приняли активное участие в выполнении девяти государственных программ, утвержденных главой государства.

Резюмируя выступления докладчика и остальных ораторов, академик Рамиз Мехтиев особо подчеркнул, что при определении задач и приоритетов отделения для следующего этапа необходимо направить интеллектуальный потенциал на решение вопросов, охватывающих государственные интересы, и активное участие в проведении экспертизы государственных научно-технических проек-

тов. По словам главы НАНА, Отделение физико-математических и технических наук должно играть активную роль в увеличении роли наукоемкой продукции и услуг, опирающихся на высокие технологии, в развитии экономики в стране, а также в формировании экономики знаний и трансфере технологических достижений.

"В то же время физико-математические и технические науки должны стать локомотивом для других сфер науки, а для получения дополнительных внебюджетных средств особое значение должно придаваться прикладным исследованиям, должна быть усилена деятельность в области работы с грантами. "Национальная академия наук должна играть активную роль в формировании экономики знаний в стране", - заклю-

чил академик Мехтиев и добавил, что особое внимание должно быть уделено расширению международных научных связей, проведению совместных с передовыми научными центрами исследований и участию в мега-проектах, формированию проблемных советов, модернизации материально-технической базы научных учреждений и т.д.

Формируя экономику знаний

Об итогах научной деятельности Отделения химических наук рассказал его председатель, вице-президент НАНА академик Дильгам Тагиев. Представив статистические данные по отделению, академик Тагиев отметил, что в прошлом году в научных учреждениях велись исследования по 43 темам, охватывающим 12 проблем, работы по 11 темам были завершены. В сфере фундаментальных научных исследований научные учреждения отделения и высшие учебные заведения республики получили 21 важный научный результат, институты отделения получили 20 патентов, предложенные научными учреждениями три работы прикладного характера прошли испытания в различных организациях, и были получены положительные результаты.

Следующим на повестке дня заседания Президиума стоял вопрос об отчете Гянджинского отделения, которое также, как и все подразделения НАНА, работало в соответствии с указами и распоряжениями главы государства, постановлениями Президиума и важными государственными документами - "Стратегическими дорожными картами по национальной экономике и основным секторам экономики", Концепции развития "Азербайджан 2020: взгляд в будущее", "Национальной стратегией по сохранению и продолжительному использованию биологического разнообразия в Азербайджанской Республике на 2017-2020 годы", "Доктриной развития науки в Азербайджане", положением Общего собрания НАНА и др.

(продолжение на стр. 10)

Стратегия научной диаспоры

стр. 10 ⇨

Линия Гроссгейма

стр. 11 ⇨

Урок для человечества

стр. 12 ⇨

Без Баку не было бы Великой Победы

стр. 13 ⇨

В приоритете – фундаментальная наука

Модернизация страны должна опираться на инновационные технологии

(начало на стр. 9)

Говоря об интеграции науки и образования, академик Р.Алигулиев отметил, что свою деятельность продолжили созданные в Гянджинском отделении базовые кафедры нескольких государственных университетов, расположенных в Гяндже – ГГУ, аграрного и технологического.

На заседании Президиума НАНА, посвященном отчету Отделения гуманитарных наук, выступил первый вице-президент НАНА академик Иса Габибейли. Сказав, что по случаю 650-летнего юбилея великого азербайджанского поэта и мыслителя Имадеддина Насими прошлый год был объявлен по распоряжению Президента Азербайджана Годом Насими, что является наглядным свидетельством внимания и заботы, которые оказываются в стране гуманитарной мысли и литературе, академик Габибейли сообщил, что с целью пропаганды творчества гениального поэта, занимающего достойное место в сокровищнице культурного наследия восточных народов, научно-исследовательскими учреждениями Отделения гуманитарных наук была разработана программа действий, был осуществлен ряд значимых мероприятий, в рамках которых прошли научные сессии и международные конференции, организованы выставки, сотрудниками институтов, входящих в состав отделения, были изданы книги и монографии, посвященные наследию Насими.

Для перспективного сотрудничества

Подчеркнув, что учреждениями отделения совместно с различными государственными организациями, министерствами, высшими учебными заведениями, местными и международными организациями были реализованы раз-

личные мероприятия, первый вице-президент отметил, что в рамках юбилея были изданы коллективный труд сотрудников Института литературы – библиографический указатель, учебные программы, 36 книг, в том числе 16 монографий, первый том "Энциклопедического толкового словаря произведений Насими на родном языке". Далее – по инициативе и при поддержке Посольства Азербайджанской Республики в Болгарии, Молдове, Сербии прошли презентации книг, состоящих из переведенных на языки мира избранных произведений Насими.

Говоря о научно-исследовательских работах по отделению, академик рассказал о состоянии электронной науки и о периодическом размещении на сайтах институтов материалов научно-исследовательского характера. В докладе подчеркивалось, что сведения о проводимых в институтах мероприятиях, просветительские информационные ресурсы, охватывающие область литературоведения и т.д., были размещены в социальных сетях.

Следующим на повестке дня стоял вопрос о научной и научно-организационной деятельности Шекинского регионального научного центра НАНА в 2019 году. Выступив с отчетным докладом, директор центра доктор философии по физике Юсиф Шукюрлу подробно рассказал об исследованиях, которые велись в 2019 году в таких сферах, как здоровье населения и биомедицина, историческое и этнографическое наследие, фольклор Северо-Западного региона, сохранение и продолжительное использование биологического разнообразия, поиск диких шелкопрядов в регионе и т.д.

Говоря об интеграции науки и образования, ученый сообщил, что были изданы учебная программа и учебное пособие, охватывающие дисциплины, которые преподаются в Шекинском филиале Азербайджанского государственного педагогического университета. В своем отчетном докладе директор регионального центра рассказал также о международных научных связях, конференциях и юбилеях, структурных измене-

ниях, награждениях, зарубежных командировках, деятельности молодых ученых и специалистов.

Далее на заседании был утвержден План мероприятий, связанных с проведением 140-летнего юбилея одного из выдающихся представителей азербайджанской литературы Мухаммеда Хади.

На следующем заседании Президиума НАНА отчитывалось руководство Отделения биологических и медицинских наук в лице вице-президента НАНА, председателя отделения академика Ирады Гусейновой, которая рассказала об исследованиях в сфере восстановления, охраны, рациональном использовании биоразнообразия, почвенных и водных ресурсов, изучения молекулярно-генетических и физико-химических основ биологических процессов, геномных и протеомных исследований, разработки фундаментальных основ новых биотехнологий, изучения физиологических и молекулярно-генетических основ патологий, применении высоких технологий и стволовых клеток при разработке новых методов диагностики и лечения, лекарственных препаратов и в репродуктивной медицине.

Академик также рассказала о деятельности отделения в области международного сотрудничества. Так, в институтах отделения функционируют 9 международных лабораторий. Были расширены научные связи с почти 80 научно-исследовательскими и образовательными учреждениями, генбанками, ботаническими садами более 40 стран мира, а также с международными центрами и организациями. В течение года сотни зарубежных ученых, руководители и специалисты международных центров посетили отделение и институты, были обсуждены вопросы реализации существующих проектов и возможности перспективного сотрудничества.

НАУКА

Стратегия научной диаспоры

Изучение исследовательского опыта Франции приоритетно для азербайджанских ученых

В Президиуме НАНА состоялась встреча с главой Ассоциации франко-азербайджанского диалога Гюнель Сафаровой, на которой присутствовали первый вице-президент НАНА академик Ибрагим Гулиев, ученый секретарь НАНА Зарифа Алиева и другие официальные лица. Открывший мероприятие вступительным словом академик Гулиев поделился своими взглядами на дальнейшее укрепление связей с диаспорой азербайджанских ученых и интеграцию азербайджанских ученых, живущих за рубежом, в отечественную науку.

Первый вице-президент также отметил, что уже более пяти лет в целях расширения сотрудничества с диаспорой азербайджанских ученых Национальная академия наук Азербайджана налаживает связи с нашими учеными-соотечественниками, а также главами диаспорских организаций в странах СНГ, Европы и США.

В ходе встречи также было подчеркнуто, что совместные исследования и тесное сотрудничество с нашими учеными, проживающими за рубежом, имеют большое значение с

точки зрения интеграции азербайджанских ученых в мировую науку и их участия в международных грантовых проектах.

Напомним, что Устав организации научной диаспоры будет зарегистрирован через несколько месяцев, в марте нынешнего года в соответствии с французским законодательством. Первый план деятельности будет определен после консультаций с членами диаспоры и НАНА, а первое заседание центра пройдет с участием представителей Академии наук и

Госкомитета по работе с диаспорой.

Подводя итоги встречи, стороны обменялись предложениями касательно проведения совместных с нашими учеными, проживающими во Франции, исследований в приоритетных научных областях и изучения научного опыта этой страны.

А основа азербайджанской научной диаспоры была заложена в конце 2019 года в Париже, при организационной поддержке сразу нескольких структур – Ассоциации франко-азербайджанского диалога

(ADFA), посольства Азербайджана во Франции и Фонда поддержки азербайджанской диаспоры.

На встрече, прошедшей тогда в Культурном центре Посольства нашей страны во Франции, принимали участие азербайджанская молодежь – те, кто получает магистерское и докторское образование во французских университетах, а также те, кто уже получил докторскую степень и занимается научными исследованиями.

Открывая заседание в Париже, президент ADFA Гюнель Сафарова рассказала о разработке совместных проектов с использованием электронных порталов Госкомитета по работе с диаспорой и Фонда поддержки диаспоры Азербайджана. Затем наш дипломат, Чрезвычайный и Полномочный посол Азербайджана во Франции Рахман Мустафаев рассказал о важности создания научной диаспоры и выдвинул предложения и рекомендации по организации научной диаспоры. Он также выра-

зил готовность оказать необходимую поддержку в расширении списка связанных с Азербайджаном публикаций в библиотеках французских вузов.

Затем состоялся обмен мнениями о структуре, целях, обязанностях, уставе, стратегии научной диаспоры во Франции и были обсуждены соответствующие предложения. Молодежь единодушно поддержала создание научной диаспоры и высказала свое мнение о необходимости создания ассоциации в этой области и разработки электронного научного журнала. На мероприятии также была представлена информация о подготовленной Институтом информационных технологий НАНА высокотехнологичной системе "Азербайджанская научная диаспора" и азербайджанских студенческих организациях во Франции.

В итоге было решено проводить регулярные встречи для определения плана дальнейших действий.

НАУКА

Линия Гроссгейма

Выдающийся исследователь до конца своей жизни оставался верным кавказской тематике

130 лет назад родился выдающийся ботаник Александр Гроссгейм - первый директор Института ботаники НАНА, лауреат Государственной премии СССР. Память выдающегося академика азербайджанские ботаники чтят свято. Это заметно уже у входа в Институт ботаники, где рядом с бюстом выдающегося просветителя Гасанбека Зардаби, еще в XIX веке начавшего издавать первую в Российской империи газету на азербайджанском языке "Экинчи" ("Сеятель"), стоит и памятник Гроссгейму.

Гроссгеймия из семейства астровых

Еще до создания Института ботаники Александр Гроссгейм начал комплексное изучение растительных ресурсов республики. Подготовил и издал трехтомник "Флора Азербайджана", причем на азербайджанском языке, в чем проявились его глубокое уважение к жителям республики и подлинная интеллигентность. Он нашел 34 новых для науки вида растений, произрастающих только в Азербайджане, - их типовые образцы хранятся в гербарии, начало которому тоже положил Гроссгейм еще в 1928 году.

Свидетельство продолжения "линии Гроссгейма" - лежащая на столе директора ИБ академика Валиды Ализаде - Красная книга Азербайджана, составленная под ее непосредственным руководством.

Это второе издание, увидевшее свет в 2013 году, - результат многолетнего мониторинга редких и исчезающих видов растений и грибов сотрудниками института - содержит описание 300 раритетных видов (в первом издании было 140), из них 266 высших. Книга, отвечающая всем стандартам Международного союза охраны природы (IUCN), помогает определить ключевые ботанические территории, места концентрации редких и исчезающих растений. Их берут под охрану, как это сделано с единственным в мире местом естественного произрастания эльдарской сосны в районе Гянджи, и успешно интродуцируют в Бо-

таническом саду, который тоже создал Гроссгейм на некогда голой окраине Баку - сейчас это цветущий и благоухающий оазис в центральной части города.

Исследователей со всего света привлекают разнообразие и уникальность кавказской флоры (она насчитывает 6500 видов, из них почти 5 тысяч представлены в Азербайджане, в том числе около 200 национальных эндемиков и новых для науки типов, которых больше нигде в мире нет, 950 кавказских эндемиков). Сенса-

ция столетней давности: тогда немецкие ботаники впервые нашли на территории нынешнего Губинского района, чуть ли не на дороге, редкий вид орхидеи, название которой переводится с латыни как "ремнелепестник красивый". И вот 100 лет спустя группа исследователей из Германии, Венгрии и Азербайджана отправилась по следам той экспедиции и вновь буквально на том же месте обнаружила небольшую популяцию этих исчезающих

Александр Альфонсович Гроссгейм (1898 - 1948)

растений. Ученые взяли образцы для молекулярно-генетического анализа и установили, что этот самый красавец, возможно, является предковым для других похожих видов рода ремнелепестниковых, обитающих в Средиземноморье.

Ботанический институт Азербайджанского филиала АН СССР возглавил в 1936 году, оставаясь на должности директора до 1947 года. На этом же посту А. А. Гроссгейм был избран членом-корреспондентом по отделению математических и естественных наук АН СССР, через несколько лет - действительным членом АН Азербайджанской ССР, затем - академиком по отделению биологических наук (специализация "ботаника") АН СССР.

Свой труд и талант - делу изучения флоры

С 1947 года академик переехал в Ленинград, стал руководителем сектора кавказской флоры в Ботаническом институте АН СССР, заведующим кафедрой морфологии и систематики высших растений ЛГУ. Он является автором научных трудов по флоре, растительности и растительным ресурсам Кавказа, новой филогенетической системы цветковых (покрытосеменных) растений, инициатором и руководителем экспедиций по изучению и систематике флоры Талыша, лауреатом премии имени В. Л. Комарова.

В 1945 году в честь Гроссгейма был назван род растений Гроссгеймия (*Grossheimia* Sosn. & Takht.) семейства Астровые (*Asteraceae*).

За труд "Растительные ресурсы Кавказа" в 1948 году А.А.Гроссгейм стал лауреатом Государственной (Сталинской) премии СССР. И было за что: он описал большое количество новых видов флоры, издал критические монографии об отдельных родах кавказской флоры, опубликовал важные геоботанические работы об отдельных областях и республиках Закавказья. Огромный материал, собранный в многочисленных экспедициях и хранящийся в крупнейших гербариях, позволил проанализировать флору, выявить основные закономерности сложения растительного покрова и изучить растительные ресурсы Кавказа.

Кроме того, А.А. Гроссгейм был Почетным членом Русского ботанического общества, членом Московского общества испытателей природы и Всесоюзного географического общества, а также членом Ботанического общества Болгарии. Награжден орденом Трудового Красного Знамени (1945) и медалями. Скончался выдающийся ученый 4 декабря 1948 года в Ленинграде, там же он и похоронен.

Третий номер "Ботанического журнала" за 1949 год вы-

шел в траурной рамке. Центральное место в издании занимал большой некролог, который начинался словами "4 декабря 1948 года советская ботаника понесла большую утрату - внезапно скончался выдающийся советский флорист, систематик и геоботаник академик Александр Альфонсович Гроссгейм. Смерть была неожиданной и потрясла всех его друзей и товарищей по работе". И далее - "Имя А. А. Гроссгейма неразрывно связано с прекрасной цветущей частью нашей родины - Кавказом. Несколько поколений русских исследователей-ботаников отдало свой труд и талант делу изучения флоры и растительности этой горной страны, где на сравнительно небольшом пространстве сталкиваются мезофильные и относительно теплолюбивые луговое-лесные представители флоры, насыщенные древними третичными элементами, с ксерофильными пустынно-степными флорами, близкородственными флорами горных сухих стран Передней и Средней Азии.

А. А. Гроссгейм до конца своей жизни оставался верным кавказской тематике и то, что им сделано по изучению флоры и растительности этой страны, поражает своей монументальностью. Он буквально совершил подвиг неустанного целеустремленного труда".

Дело выдающегося ботаника продолжают его азербайджанские коллеги, которые исследуют флору Кавказа совместно со своими зарубежными партнерами - американцами, европейцами. Не так давно был успешно завершён трехлетний проект института с Берлинским ботаническим садом и Ботаническим музеем (Германия), поддержанный Фондом Фольксвагена. Он был посвящен бережному сохранению и оцифровке того самого гербария, заложенного еще Гроссгеймом и который считается ныне самым значительным на Кавказе.

Джавид ДЖАМИЛЬОГЛУ

Русская литература - на стендах ЦНБ

Продолжается сотрудничество в рамках международного книжного обмена

В канун 160-летия выдающегося русского драматурга А.П. Чехова в Центральной научной библиотеке Национальной академии наук Азербайджана открылась выставка, на которой представлено 146 работ и 203 документа, написанных писателем на русском языке, 27 избранных произведений и 29 документов писателя, переведенных на азербайджанский язык.

Экспозиция представлена "Избранными сочинениями" в 3 томах, "Собранием сочинений" в 12 томах, "Полным собранием сочинений и писем" в 30 томах, "Вишневым садом", "Дамой с собачкой" и т.д.

Чехов родился 29 января 1860 года в Таганроге, Россия. Будучи врачом, известность приобрел как писатель. За 25 лет творческой жизни он напи-

сал более 500 произведений и создал лучшие образцы классической русской литературы как писатель и драматург. Великий русский писатель Лев Толстой сказал об Антоне Павловиче Чехове: "Если бы вся русская литература появилась случайно и имела только рассказы Чехова, этого было бы достаточно, чтобы дать миру ясную картину русской жизни".

Выставку посетили советник Чрезвычайного и Полномочного Посла России в Азербайджане Игорь Еронин и

пресс-секретарь Алина Золотарева. Гости также ознакомились Дипломатическим фондом, Фондом русской литературы,

газет и редких книг, читальными залами и документами, хранящимися в библиотеке.

С 2014 года ЦНБ вместе с Посольством РФ в нашей стране, Российской государственной библиотекой, Российской академией естественных наук, Президентской библиотекой им. Ельцина в Санкт-Петербурге, Российским фондом культурно-образовательных программ России, с несколькими региональными библиотеками России провела мероприятия различного формата в рамках международного книжного обмена.

Отдел информации

Урок для человечества

Виновные в убийствах мирных жителей Ходжалы заслуживают такого же суда, как и лидеры нацистов

27 января в календаре мероприятий ООН на 2020 год - дата особая. Информационно-просветительская программа "75 лет после Освенцима - распространение знаний и сохранение памяти о Холокосте в целях достижения всеобщей справедливости" согласно мандату, определенному Генеральной Ассамблеей организации, призвана мобилизовать гражданское общество для распространения знаний и сохранения памяти о Холокосте с целью предотвратить возможные акты геноцида в будущем.

В 2020 году тематическое направление деятельности по распространению знаний и сохранению памяти о Холокосте отражает неизменную и сегодня - через 75 лет после Холокоста - важность коллективных действий против антисемитизма и других форм предрассудков в обеспечении уважения достоинства и соблюдения прав человека, присущих всем людям.

В понедельник, 27 января 2020 года в зале Генассамблеи состоялась Мемориальная церемония в память о жертвах Холокоста, приуроченная к 75-й годовщине освобождения заключенных концентрационного лагеря смерти Аушвиц-Биркенау (Освенцим) силами советской Красной Армии (1940-1945 годы). Ее провела заместитель генерального секретаря ООН по глобальным коммуникациям Мелисса Флеминг.

Антисемитизм всегда заканчивается Освенцимом

Трагедия Холокоста - это урок для всего человечества, предостережение относительно опасности распространения ксенофобии, предвзятого отношения к представителям других народов и культур. Отмечая память невинных жертв, мы должны быть решительными в борьбе с любыми попытками возрождения тоталитарных идеологий, проявлениями нетерпимости на этнической почве, активизируя усилия по борьбе с нетерпимостью, дискриминацией и преступлениями на почве ненависти.

История Холокоста, в которой до сих пор много вопросов, неизвестных фактов, не может

и не должна оставлять равнодушными современных людей. К ней обращаются ученые, музыканты, художники, писатели. В Освенциме история становится осязаемой, а связь между прошлым и будущим ощущается наиболее остро. Здесь все напоминает о том, что трагедия никогда не должна повториться. И это, пожалуй то общее, что есть у двух народов, переживших страшную трагедию в XX веке - азербайджанцев и евреев.

Со дня одной из самых тяжелых и трагических страниц истории азербайджанского народа - дня геноцида азербайджанцев, совершенного армянскими дашнаками при содействии большевиков, прошло более ста лет.

Несмотря на вековую историю, тема геноцида не теряет своей актуальности, а наоборот, развивается, приобретает новые формы, виды, требует новых путей решения, и это затрагивает не только нашу страну, но и весь мир.

Как известно, в результате учиненного армянами геноцида с 31 марта (21 марта по старому стилю) по 3 апреля 1918 года были жестоко убиты около 20 тысяч мирных азербайджанцев. А всего на протяжении уже двух столетий азербайджанцы много раз подвергались геноциду со стороны армян.

Исповедуя идеи этнического превосходства

Совершенно иной смысл в понятие "геноцид" вкладывает армянская сторона. Мы все являемся свидетелями того, что геноцид для них служит своеобразной идеологической скрепой, и неважно, подтверждается он фактологически или нет. Ведь никто не задумывался, для чего Армении нужно раскручивание вопроса "геноцида армян" и почему турки мало говорят о геноциде турок, совершенном там же, на территории Османской империи, в те же самые годы. В случае с последним ответ очевиден: современная Турция, будучи самостоятельным и стремительно развивающимся государством, устремлена в будущее. Ей "подпорки" в виде столетней давности событий, пусть и трагических, для консолидации нации и реализации намеченных амбициозных планов не

нужны. Другое дело - Армения. Таким образом, "геноцид армян" является выдуманным вариантом, чтобы оставить в тени, предать забвению самый массовый в истории мира геноцид - геноцид евреев, который получил название Холокост. Международные эксперты называют геноцид азербайджанцев 1918 года и трагедию Холокоста преступлениями против человечества в XX веке, ведь оба народа стали жертвами этих трагедий именно из-за этнической принадлежности.

Совсем недавно мы отмечали тридцатую годовщину Черного января. Несмотря на кровавые события, которые произошли в Баку 20 января 1990 года, этот день стал страницей героизма в истории борьбы за независимость и территориальную целостность Азербайджана, ведь главная цель военной операции, на выполнение которой дал "добро" сам Горбачев, заключалась именно в том, чтобы подавить движение за независимость в Азербайджане.

Тридцать лет назад сыновья и дочери нашей страны погибли в этот день за свободу и независимость, их храбрость стала яркой историей в хрониках героизма Азербайджана.

Настоящий геноцид

А менее чем через месяц мы будем чтить память жертв ходжалинской трагедии - одного из самых чудовищных событий, произошедших на постсоветском пространстве после распада СССР ровно 28 лет назад. Старательно создававшийся десятилетиями миф о братской семье советских народов рухнул в одночасье, утонул в крови ходжалинской резни, главными жертвами которой стали далекие от политики старики, женщины, дети - 613 мирных жителей Ходжалы.

Преступления армянской военщины, совершенные на этнической почве против азербайджанского населения в Ходжалы, - настоящий геноцид, подпадающий под международное правовое определение этого понятия. Чудовищное преступление не было рядовой военной акцией, про которую говорят "на войне как на войне", хотя некоторым нашим противникам хотелось бы именно так ее представить.

Преступления, совершенные в этом городе, не были случайными, напротив, они являются неотъемлемой частью широко масштабной политики Армении по систематическому насилию, которая отражает такие уродливые идеи, как расовое превосходство, этническая дискриминация и ненависть. Целенаправленная резня мирных жителей в Ходжалы была направлена исключительно на их массовое уничтожение, потому что они были азербайджанцами.

Бывшие и нынешние руководители оккупационной Армении, признаваясь перед лицом всего мира в своем участии в этом военном преступлении и даже бравуруя содеянным преступлением, на самом деле бросают вызов международному сообществу. Оккупационная политика Армении является целенаправленной агрессией, направленной против мирной жизни азербайджанского народа, его морально-психологической стабильности и интеллектуальной энергии.

Армения все еще не выполнила требования принятых Советом ООН четырех резолюций, осуждающих агрессию Армении в отношении Азербайджана. Ряд других авторитетных международных организаций принял соответствующие резолюции, в которых отмечается, что Армения совершила этническую чистку в отношении азербайджанского населения.

Примечательны слова Сержа Саргсяна, сказанные в интервью Томасу де Ваалу, где, в частности, приводится красноречивое признание: "До Ходжалы азербайджанцы думали, что с нами можно шутки шутить, они думали, что армяне не способны поднять руку на гражданское население. Мы сумели сломать этот стереотип".

Не кажется ли вам, уважаемые читатели, что случившееся в Ходжалы возвращает нас к временам, когда гитлеровские карательные отряды устраивали нечто подобное на оккупированных территориях Советского Союза? И если лидеры нацистов сели на скамью подсудимых Нюрнберга, то, быть может, и виновные в убийствах мирных жителей Ходжалы заслуживают аналогичного международного суда?

Галия ЗИСКИНД

В виде знака бесконечности

В Анкаре создается Комплекс Ходжалинского геноцида

В конце прошлого года на расширенном заседании Ученого совета Института истории НАНА состоялась встреча с председателем Ассоциации исторических наций и обществ Турции, бизнесменом Ахмедом Баба.

Директор института академик Ягуб Махмудов, напомнив слова общенационального лидера Гейдара Алиева о том, что одна нация - два государства, отметил азербайджано-турецкое братство: "Дружба и братство являются основными принципами азербайджано-турецких отношений. Азербайджан является родиной

тюркизма. Первая республика тюркского мира была создана в Азербайджане".

В своем выступлении турецкий гость сказал, что Турция и Азербайджан поддерживали друг друга в самые трудные времена и турецко-азербайджанские отношения являются примером для всего мира.

В ходе встречи гость проинформировал о проекте парка Ходжалинского геноцида и мемориального комплекса, реализация которого уже начата в Анкаре. Предполагается, что в рамках соглашения, подписанного между Ассоциацией исторических наций и обществ и Университетом Байзида в Анкаре, комплекс будет расположен на территории вуза. Проект создается при научной поддержке Института истории НАНА.

Ахмад Баба подчеркнул, что проект сыграет важную роль в доведении ужасов Ходжалинского геноцида до международного сообщества.

На площади 1,5 га в соответствии с числом Ходжалинских шехидов будет высажено 613 деревьев. Памятник, создаваемый в парке в виде знака бесконечности, символизирует азербайджано-турецкое братство и солидарность Турции с Азербайджаном во всех вопросах, включая вопрос Ходжалинского геноцида.

Без Баку не было бы Великой Победы

Экспонаты военного времени из Национального музея истории НАНА заняли свое место на ВДНХ

2020 год на всем пространстве СНГ пройдет под знаком Победы в Великой отечественной войне 1941-1945 гг. К этому событию готовятся все бывшие советские республики, и наша страна не стала исключением. Об этом красноречиво свидетельствует и открывшийся на ВДНХ в Москве в конце прошлого года после реконструкции и капитального ремонта павильон "Азербайджан".

В нем по праву занял свое достойное место стенд "Азербайджан в годы Второй мировой войны", на полках которого - порядка полсотни музейных экспонатов, которые останутся

фронтах азербайджанских боях явно недостаточно. Какие ассоциации возникают у нас со словом "война"? Правильно: 416-я Таганрогская дивизия. А у нас ведь было пять (!) национальных дивизий, одна из которых дошла до Берлина, до самых Бранденбургских ворот. Она была полностью сформирована в Азербайджане и на 85% состояла из этнических азербайджанцев, хотя командовал дивизией генерал-майор Дмитрий Сызранов.

А когда заходит речь о блокадном Ленинграде, в памяти сразу всплывает картинка: обледелый водоем, по которому ползут грузовики с истощенны-

ми целей Гитлера. Она отразилась и на демографии республики: из двух миллионов жителей порядка 700 тыс. были призваны в ряды Красной армии, половина из них не вернулась, то есть каждый второй наш соотечественник навсегда остался лежать на поле брани. Это страшные цифры. "В Национальном архиве, где мне часто приходится работать, - продолжает далее С.Ахмедов, - сохранилось письмо Мир-Джафара Багирова Сталину, где он просит не бросать в кровопролитные бои наших необученных бойцов, для маленьких республик это были колоссальные потери".

Здесь следует оговориться - несмотря на всю жестокость, преданность идеалам большевизма и другим качествам советского руководителя, Мир-Джафар Багиров как мог отстаивал национальные интересы - так, как ему позволяли его совесть, взаимоотношения с генералиссимусом, статус - сейчас сказали бы рейтинг. Кстати, эти качества проявились у него и когда в верхах шла так называемая "подковерная" борьба за название вывески павильона - на русском языке ему называться или на азербайджанском. В итоге во многом благодаря его стараниям

павильоны и постройки использовались в качестве спецобъектов, а по всему периметру выставочного комплекса были установлены зенитные батареи.

Сразу после окончания войны стали поступать предложения возродить выставку в прежнем величии, однако тяжелейшее состояние экономики, необходимость в первую очередь возрождать разрушенные войной территории вынуждали откладывать этот вопрос. И выставка, трижды менявшая свое название, заслуженно считающаяся одним из символов Москвы и едва ли не самым наглядным символом истории, отобразившим драматические перипетии XX века, распахнула свои ворота только к середине 50-х годов.

В настоящее время выставка достижений народного хозяйства, отметившая в прошлом году знаменательный юбилей - 80-летие, вновь восхищает посетителей павильонами различных стран, оригинальными экспонатами. Входящая в число пятидесяти гигантских выставочных центров мира, выставка ежегодно принимает до 30 млн посетителей. Теперь и у Азербайджана есть свой дом на ВДНХ, на реставрацию и проведение дополнительных ремонтно-восстановительных работ в национальном выставочно-торговом центре которого наше государство потратило 1,8 млн манатов (более \$1,05 млн). А мэрия Москвы (мэр которой недавно вручил Фонду Гейдара Алиева специальную премию конкурса "Московская реставрация-2019") предоставила замечательные условия аренды - 1 рубль в год. При единственном условии: ремонт делайте сами.

А что же наши неумные многоскандальные соседи? Они решили вопрос в своем, истинно армянском духе - отказавшись от старого павильона (там сейчас дискотека), взяли в аренду необычайной красоты павильон "Сибирь", дизайн которого напоминает ледовый дворец из известного советского мультфильма про Снежную королеву, сменили вывеску, и стал он теперь называться "Армения" - красиво изготовленный, но чужой, без единого элемента национальной архитектуры.

Юбилей ВДНХ - без преувеличения, событие грандиозного масштаба. Здесь воплощены самые смелые инженерные и архитектурные решения, достижения науки и техники. А сегодня это еще и пространство межгосударственного, межкультурного сотрудничества, часть живого процесса, где нет места стагнации и устоявшимся формам. И можно быть уверенным: павильон "Азербайджан", получивший новое дыхание при поддержке Фонда Гейдара Алиева, с честью выполнит свое предназначение на выставке, демонстрируя все, чем гордится Азербайджан - страна, объединившая в себе богатую историю и традиции, прогресс и современность.

Г.АЛИЕВА

Современность и ретро академии

Посвящается 75-летию НАНА

В Центральной национальной библиотеке НАНА целую неделю - с 23 по 30 января - функционировала книжная выставка "Национальная академия наук Азербайджана - 75". На ней были представлены книги об истории НАНА, издания различных институтов, статьи сотрудников, опубликованные в отечественной и зарубежной прессе.

Кроме того, была обнаружена старая ретро-фотография под инвентарным номером 15250, хранящаяся в Национальном музее истории, на которой запечатлен момент торжественного собрания, состоявшегося в связи с 30-летним юбилеем Академии наук Азербайджана, в котором принимал участие общенациональный лидер Азербайджана Гейдар Алиев.

Все это время экспонат находился в Негативном фонде НМИ. А фотоиллюстрация, автором которой является фотограф И.А.Рубенчик, поступила в музей в 1976 году.

Отметим, что решением Совета народных комиссаров СССР от 23 января 1945 года азербайджанское отделение Академии наук СССР было преобразовано в Академию наук Азербайджана.

В переводе с иврита

Азербайджанский ученый перевел Священную книгу евреев

В Центральную научную библиотеку (ЦНБ) НАНА поступил перевод Торы с оригинала (иврит) на азербайджанский язык. Его осуществил ведущий научный сотрудник Института востоковедения имени академика Зии Бунятова доктор философии по филологии доцент Теймур Садыгов.

Предисловие к изданию написали редактор книги, преподаватель факультета востоковедения Бакинского государственного университета (БГУ) профессор Насрулла Мамедов и ныне покойный академик Васим Мамедалиев. Консультантом новой публикации является раввин религиозной общины горских евреев Азербайджана Абрахам Якубов, рецензентом - доцент преподавателя факультета востоковедения БГУ Гюльнара Абдуллаева.

Отметим, что перевод священной для еврейского народа Торы был начат шесть лет назад и завершен в 2019 году. Книга включена в Фонд редких книг ЦНБ.

Комплект пробирок БЗ с образцами продукции военного времени

Фуражка дважды Героя Советского Союза Ази Асланова

Лётный шлемофон Героя Советского Союза Адил Гулиева

в Москве до конца мая: их вернут домой только после окончания празднеств. Это - личные вещи героев войны - например, фуражка дважды Героя Советского Союза генерал-майора танковых войск Ази Асланова (110-летие со дня рождения которого согласно распоряжению главы государства будет отмечено в стране на государственном уровне), студенческое удостоверение легендарного разведчика Мехти Гусейнзаде, транспортёр первой боевой лётчицы знаменитого женского авиаполка Зулейхи Мамедовой и др.

А отвезли их в российскую столицу научные сотрудники музея - директор академик Наила Велиханлы и известный в Азербайджане военный историк, заведомо научной экспозиции и организации выставок НМИ доктор философии по истории, доцент Сабухи Ахмедов.

"Дорога жизни", а под ней азербайджанский нефтепровод

По мнению Сабухи Ахмедова, вклад Азербайджана в победу в Великой Отечественной войне недооценен. И не только потому, что Баку не получил звания города-героя, а главным образом потому, что и в СНГ, да и во всем мире информации о героизме воевавших на всех

ми людьми - Ладожское озеро, "дорога жизни". А ведь они - машины - на дровах-то не ездят, им нужно топливо совсем иного качества. И для этих целей по дну Ладожского озера азербайджанскими нефтяниками был проложен подводный нефтепровод, горючим из которого управлялись самолеты и танки, грузовики и броневые машины пехоты - словом, вся техника, отправлявшаяся на фронт бить врага.

"Именно такие малоизвестные факты должны быть доведены до мировой общественности, - говорит Сабухи Ахмедов. - Кроме того, для наглядности в Москву мы привезли 15 ампул продукции Бакинского нефтеперерабатывающего завода. Это зажигательные смеси для уничтожения вражеских танков, так называемый коктейль Молотова, высокооктановый бензин для истребителей, дизельное топливо для танков. Все это изготавливалось во время войны на бакинском заводе, а научные разработки горючего производились учеными Института нефтехимических процессов под руководством выдающегося академика Юсифа Мамедалиева".

Что и говорить, война сыграла огромную роль в жизни нашей страны. За четыре года она полностью поменяла представление о Баку - городе, который был одной из стратегических

какое-то время на вывеске рядом с названием на русском языке красовалось латиницей (!), а позднее кириллицей "Азәрбајҹан ССР". После войны вообще осталось только на азербайджанском.

Азербайджан выполнит свое предназначение

Сабухи муаллим приводит еще один красноречивый пример из хроники тех лет. Военный комиссар республики генерал-майор Тарлан Алиярбеков, участник еще Первой мировой войны, видя каждый день какие ребята отправляются на фронт (читай - на гибель), не выдержал и написал рапорт о добровольной мобилизации. И ведь добился отправки на фронт! А выдержать это было действительно очень трудно. К примеру, в 1942 году, когда фашисты наступали особенно активно, на "скорую руку" сколотили 402-ю национальную дивизию и бросили в пекло боев на Северном Кавказе 14 тыс. необученных бойцов против отборных частей вермахта - без единого танка, без единого артиллерийского орудия, без санитаров и врачей.

К слову, во время войны ВДНХ не работала, самые ценные экспонаты были эвакуированы в Челябинск, оставшиеся

Главные критерии - приоритетность и практичность

Исследования азербайджанских ученых получили высокую оценку международных экспертов

На XIV Международном конгрессе по гепато-панкреато-билиарной хирургии, который состоялся в турецкой Анталье, принимала участие и азербайджанская делегация. Мероприятие собрало ученых из авторитетных научно-хирургических центров, университетов и научно-исследовательских институтов из более чем 40 стран Европы, Америки, Азии, Австралии.

Работа азербайджанских хирургов была удостоена первого места, а их научные результаты признаны как самые лучшие. О работе симпозиума, на котором обсуждались новшества в хирургии поджелудочной железы, достижения в области хирургии печени и желчных протоков, и о проблемах, стоящих перед этой областью медицины, в интервью корреспонденту газеты "Elm-Nauka" рассказывает член-корреспондент НАНА заведующий первой кафедрой хирургических болезней Азербайджанского государственного медицинского университета профессор Нуру Байрамов.

Высокие награды за труд

- Кто был в составе вашей делегации?

- Мои коллеги - профессор Гурбанхан Муслимов, доктор философии по медицине Руслан Мамедов, Эльвин Исазаде и Ниязи Ганбарлы. На конгрессе были продемонстрированы видеозаписи операции трансплантации печени, кист печени, минимально-инвазивные операции, а также проведены дискуссии по лапароскопической и гепатобилиарной хирургии. Обсуждались в основном не стандартные случаи, а редко встречающиеся и сложные.

На конференции были представлены более 120 научных работ, наши участники были самыми активными - и по части выступлений, и по части постеров, стендов. Такого количества материала никто, кроме нас, не предоставил. Все работы оценивались по двум критериям - приоритетности и значимости с практической точки зрения. И вот, представьте, из всех 120 статей особо были выделены две наши научные работы: одна клиническая, другая - фундаментальная.

Они и получили самые высокие награды. Первого места была удостоена работа научной группы, которой я руковожу - "Классификация по уровню сложности операции лапароскопической холецистэктомии, основанной на решении проблем идентификации, диссекции и процедуры".

- Расскажите об этом, подробнее, пожалуйста.

- У себя на кафедре мы внедрили новую классификацию, определяющую уровни сложности лапароскопической холецистэктомии (удаление желчного пузыря) на основе дополнительных процедур, необходимых для решения интраоперационных вопросов. Для этого мы разделили лапароскопическую холецистэктомию на четыре уровня сложности по характеру дополнительных методов для устранения идентификационных, диссекционных и процедурных (ИРП) проблем, вызванных патологическими изменениями вокруг желчного пузыря и интраоперационными осложнениями (кровотечения, повреждение органов и т.д.).

Первый уровень - отсутствие идентификационных, диссекционных и процедурных проблем, второй уровень - с ИРП проблемами, решаемые с помощью простых дополнительных процедур, третий уровень - с ИРП проблемами, решаемые с помощью дополнительных процедур с риском осложнений, и, наконец, четвертый уровень, требующий дополнительной или альтернативной операции. В этой классификации уровни сложности могут быть систематизированы на основе "трудных" дополнительных процедур, применяемых на любой стадии операции, и балловой системы (дополнительные процедуры, проводимые на каждом этапе, оцениваются по баллам, а уровень сложности определяется суммой этих баллов: 0-2 -

первый уровень, 3-8 - второй, 9-15 - третий, 16 - четвертый уровень).

- Какое количество больных было исследовано вами с применением вашей методики?

- Эта классификация была определена на основании результатов лапароскопической холецистэктомии 1695 пациентов с острым, хроническим калькулезным холециститом и полипами

желчного пузыря. Лапароскопическая холецистэктомия первого уровня сложности была проведена у 44% пациентов, второго уровня - у 35,9%, третьего - у 14,9% и четвертого - у 4,9%. В подавляющем большинстве случаев (79,9%) операция была завершена стандартными или простыми процедурами. В общей сложности были проведены 3894 дополнительные процедуры: 3043 (78,1%) - простые процедуры, 658 (16,8%) - рискованные процедуры и 193 (4,9%) - дополнительные операции.

Таким образом, для того, чтобы определить степень сложности лапароскопической холецистэктомии, мы предложили четырехуровневую классификацию на основе характера дополнительных процедур для устранения проблем или осложнений, возникающих во время операции, и эти научные результаты были отмечены как самые лучшие.

- С какого времени вы занимаетесь проблемами печени, поджелудочной железы, желчных путей? Всегда ли эта тематика была сферой ваших научных интересов?

- Моя кандидатская диссертация была посвящена применению комбинированного лазерно-

го облучения в комплексном лечении хронического остеомиелита. А докторская - прогнозированию и профилактике послеоперационных осложнений после резекции печени.

Научной деятельностью я начал заниматься, еще будучи студентом третьего курса, был председателем СНО (студенческого научного общества) лечебно-профилактического факультета,

Членство в престижных сообществах

- Как вы оцениваете уровень турецкой медицины?

- Однозначно как очень высокий, в моей сфере уж точно чрезвычайно высокий. По трансплантации печени Турция занимает второе место в мире после Южной Кореи, ежегодная цифра трансплантации которой равна порядка 350, в Турции - немногим меньше - 250-300. А нынешним летом в Медицинском центре Тургута Озала при Университете Иноню в турецкой провинции Малатья были проведены одновременно пять операций по трансплантации печени. Они проходили одновременно в десяти операционных, врачи прооперировали пять доноров и пять реципиентов. Это, безусловно, значимое событие не только для вуза и Турции, но и для всего мира. Оно попало в Книгу рекордов Гиннеса. Не это ли свидетельство успеха турецкой трансплантологии?

- Нам известно, что и вы принимали участие в той операции. И вообще, вы сделали очень хорошую врачебную и научную карьеру, что красноречиво отражено в тех профессиональных сообществах, членом которых вы состоите. Давайте перечислим их.

- Совершенно верно, я очень горд, что мне посчастливилось быть причастным к той самой операции в Турции. И конечно, мне чрезвычайно приятно, что международное сообщество докторов и ученых оценило мой вклад в мировую медицину, приняв меня в ряды нескольких европейских обществ - гепатологов (EASL), эндоскопической хирургии (EAES), трансплантации (ESOT), транслуминальной хирургии (EATS), клинических роботических хирургов (CRSA), Евроазиатского общества хирургов и гастроэнтерологов, двух международных обществ - трансплантации печени (ILTS) и гастроэнтерологов и онкологических хирургов (IASGO), а также Международной федерации хирургии ожирения (IFSO).

Сара АЛИЕВА

В Азербайджане и России издан сборник статей по географии человека

Институт географии НАНА, Азербайджанское географическое общество и Российская ассоциация общественных географов издали сборник статей "Общественная география в Азербайджане и России: приоритеты развития в XXI столетии".

В сборник включены материалы международной конференции "Общественная география в Азербайджане и России: приоритеты развития в XXI столетии", прошедшей в Баку 11-14 мая 2018 года.

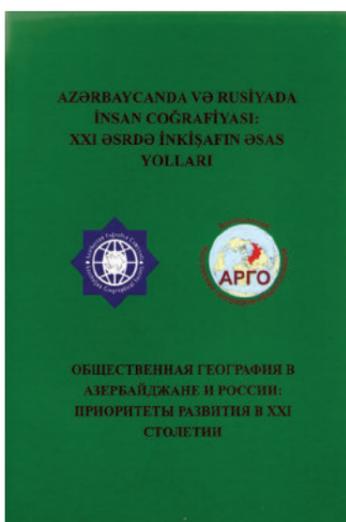
Главным редактором издания является директор Института географии академик Рамиз Мамедов, научным редактором ведущий научный сотрудник института, доктор географических наук Закир Эминов.

Сборник статей является ценным ресурсом для студентов, магистрантов, научных исследователей и широкого круга читателей.

Изучаются пути эффективного использования прибрежных территорий Каспия и прилегающих равнин

Институт географии НАНА занимается исследованием и разработкой мер против естественной и антропогенной деградации почвенного и растительного покрова прибрежных территорий Каспия и прилегающих равнин Азербайджана.

Первоначально исследована естественная и антропогенная деградация Самур-Абшеронских равнин в различных экосистемах и пути рационального использования этих земель. В ходе полевых исследований критерии оценки были установлены в двух направлениях - по природным и антропогенным факторам в отдельных экосистемах.

Что говорит наука?

Особую роль в подобных случаях играют, очевидно, ударные волны, вызываемые мощными подземными толчками. Ударные волны распространяются почти мгновенно, резко изменяя плотность и давление среды (об их силе можно судить по проявлениям катастрофического землетрясения в Армении 7 декабря 1988 года). "В воздухе взлетали люди, дома, автобусы... приподнимался тяжеленный боевой танк, случайно оказавшийся над глубинным разломом". Смерть от воздействия ударных волн вызывается деструкцией кровеносных сосудов с резким изменением кровяного давления или компрессией мозгового вещества.

Нечто подобное, очевидно, происходит и в океане, во время сильного подводного землетрясения. Достаточно вспомнить рассказы о "летучих голландцах" - кораблях с мертвыми членами экипажа на борту, без каких-либо внешних признаков насильственной смерти.

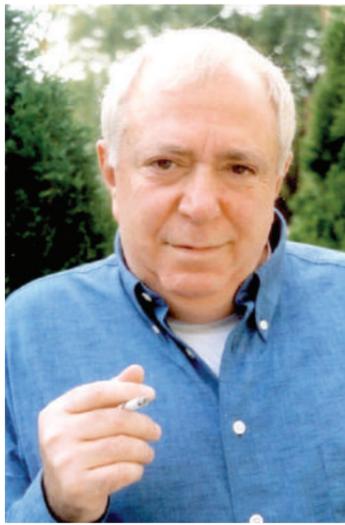
В 1962 году была обнаружена прямая зависимость между землетрясениями и состоянием ионосферы: через несколько часов после каждого сейсмического толчка возникали магнитные возмущения, сопровождаемые выраженными радиопомехами, вплоть до полного исчезновения радиосвязи. Поскольку средние и короткие радиоволны отражаются нижним слоем ионосферы (на высоте 50-70 км), то предположили, что магнитные возмущения обуславливают какой-то земной фактор. Таким фактором оказались инфразвуковые волны, порождаемые землетрясением (по данным Института геоэкологии РАН, в 50% случаев магнитные бури связаны с процессами, происходящими в земных недрах).

Ни в одной из операций морской спасательной службы по оказанию помощи 19-му звену не удалось наладить с ним связь. Командование бросило на поиски заблудившегося звена корабли и самолеты. Было обследовано 100 тысяч квадратных километров поверхности земли и воды над Карибским морем, Мексиканским заливом, Флоридой и прилегающими островами. Все тщетно...

Полет самолета поддерживает подъемная сила - разница в давлении воздуха над крылом и под ним. Над крылом давление меньше, поскольку подъемная сила действует снизу. Но вот самолет оказывается в зоне сильной турбулентности. Давление на крыло - как сверху, так и снизу - резко меняется, из-за чего воздушное судно будет испытывать резкие броски вверх и вниз. При этом у самолета могут задраться нос или хвостовая часть, его может наклонить на бок, а то и ввести в штопор.

Летом 1998 года в разных регионах планеты один за другим следовали землетрясения силой до 7 баллов. Только в июле в мире было зарегистрировано 12 авиакатастроф!

Сами по себе такие совпадения ничего, конечно, не доказывают. Но специалистов, имеющих отношение к авиации эти совпадения должны, по крайней мере, насторожить. А люди, мало что смыслящие в аэродинамике, начнут наперебой задавать вопросы: "Оказывают ли инфразвуковые волны влияние на физическое состояние атмосферы?", "Не будут ли воздушные массы, вспучиваемые восходящими длинноволновыми колебаниями, походить на проезжую дорогу, выложенную непомерно большими булыжниками?", "Могут ли инфразвуковые волны усиливать вертикальные порывы ветра в зоне турбу-

могут заплескаться стрелки приборов, выйти из строя электрооборудование, радиоаппаратура, двигатели.

Электромагнитные аномалии в Бермудском треугольнике вызывают также резкие колебания величин магнитного склонения. Не потому ли штурманы морских и воздушных судов, пересекая этот район Атлантики, порой уточняют свое местоположение, используя старинные астрономические методы навигации - по звездам, с помощью секстанта?

Придонные воды непрерывно насыщаются газообразными продуктами, которые под большим давлением выходят из зем-

По следам величайшей тайны

В истории мировой авиации бермудская проблема занимает особое место

лентности?", "Может ли ударная волна подбросить самолет на предельную высоту?" и т.д. Интересно, что по этому поводу говорят люди науки? А ничего не говорят.

"Мы входим в белую воду"

По признанию самих ученых, они "не предпринимали попыток с помощью сейсмических прибо-

ров и барометров исследовать процессы в атмосфере"; воздействие инфразвуковых волн на показания приборов "всегда воспринималось как досадный шум". А если выяснится, что заданные вопросы не так наивны, как кажется на первый взгляд? Что ж, тогда аналитики перестанут удивляться загадочным авиакатастрофам в Северной Атлантике, где, по официальным данным, регистрируется до 50 тысяч (!) подводных землетрясений в год.

В 1923 году было обнаружено, что в водах Бермудского треугольника протекают электрические (теллурические, или земные) токи необычайно высоких плотностей. Причем величина электрических сил резко возрастает во время подвижек земной коры. В специальной литературе указано, что "земные токи создают между оконечными заземлениями телефонно-телеграфных линий очень большие напряжения, иногда приводящие к перерывам связи и даже повреждению аппаратуры".

Между земными токами и атмосферным электричеством,

несомненно, имеется связь: в период активных сейсмотектонических процессов напряженность электрического поля атмосферы резко возрастает. Так, за несколько часов до катастрофического ташкентского землетрясения (25.04.1966, Узбекистан), разразилась электрическая буря: "искрились провода, в некоторых помещениях лампы дневного света стали самопроизвольно светиться. Приборы гидрометеостанции начали вычерчивать кривые линии, подобные тем, которые появляются перед грозой..."

Последующие наблюдения геофизиков показали, что над эпицентром готовящегося землетрясения и вдоль линий тектонических разломов возникают магнитные возмущения и формируются электрические поля высокой плотности. Последние занимают в атмосфере огромные территории. В самолете, летящем в электрическом поле,

ных недр через геологические разломы и многочисленные трещины на морском дне. И когда сейсмические толчки начинают сотрясать водную среду, из океанских глубин поднимается огромное количество газа (вероятность такого явления возрастает, если оно совпадает во времени с появлением циклона, характеризующегося резким понижением атмосферного давления. В докладе следственной комиссии говорится, что к вечеру на район, в котором исчезло 19-е звено, надвигался циклон). При этом плотность всей толщи "газированной" воды (соответственно и ее удельный вес) на пространстве, охватывающем десятки, а может, сотни квадратных километров, резко падает. В результате в морскую пучину провалится не только оказавшийся в этом месте корабль или приводнившийся самолет, но и "непопояемые" спасательные жилеты и надувные плоты - так тонут в только что откупоренной бутылке с шампанским кусочек пробки в момент бурного выделения углекислого газа. Все исчезает. Бесследно! Подобно воде, закипающей в чайнике, поверхность океана обретает белый цвет. Именно такой, белой, увидели ее пилоты 19-го звена. "Мы входим в белую воду", - прозвучали в радиозфере полные отчаяния последние слова лейтенанта Тейлора.

Борис ОСТРОВСКИЙ,
доктор медицинских наук (Израиль).
Специально для газеты "Elm-Nauka"

В рамках программы "Горизонт 2020"

Необходимо расширять участие азербайджанских ученых в инновационных исследованиях Европейской комиссии

Просветительский семинар, который недавно состоялся в главном здании Академии наук, был посвящен конкурсу, объявленному в рамках совместной программы по договору о сотрудничестве, подписанному между Национальной академией наук Азербайджана и Советом по научно-техническим исследованиям Турции (ТЮБИТАК).

В мероприятии приняли участие ответственные сотрудники отделов международных связей научных учреждений и организаций НАНА, молодые ученые академии, а также представители высших учебных заведений и научно-исследовательских центров нашей страны.

На семинаре начальник Управления международных связей Президиума НАНА доктор философии по биологии доцент Эмира Алирзаева отметила, что ТЮБИТАК, функционирующий с 1963 года, регулярно осуществляет проекты с ведущими организациями и университетами мира. Сообщив об объявлении НАНА и ТЮБИТАК уже третьего совместного конкурса, Алирзаева довела до внимания присутствующих, что на этот раз наряду с проектами Академии наук будут приниматься проекты и других исследовательских центров и учебных заведений республики.

Отметив, что конкурс продлится до 6 марта 2020 года, она коснулась необходимости разработки проектных предложений на английском языке совместно с группами партнеров из Турции и Азербайджана, и добавила, что работы должны охватывать приоритетные области и темы, которые актуальны для обеих стран. Было также отмечено, что особое внимание следует уделить выбору названия темы, а также техническим характеристикам (документам, подписям и т. д.) при заполнении формы заявки.

После технического обзора проекты будут направлены международным экспертам для оценки по четырем категориям, а поддержка будет оказана только трем проектам с наивысшим средним баллом.

Затем начальник управления наглядно показала образец заполнения формы заявки и ответила на вопросы участников. В заключение национальные координаторы Программы исследований и инноваций Европейской комиссии ("Горизонт 2020") Тофиг Бабаев и Ровшан Керимов поделились своими взглядами на расширение участия азербайджанских ученых и специалистов в этой программе.

27 января в турецкой провинции Элязыг произошло землетрясение магнитудой 4,2, подземные толчки были зафиксированы в 19:12 по местному времени в районе Сивридже. Очаг землетрясения залегал на глубине около 12 километров. А тремя днями ранее в том же районе в 20:55 по местному времени произошло землетрясение магнитудой 6,8, в результате которого погибли не менее 20 человек и пострадали около полутора тысяч.

Эксперты напоминают, что Турция расположена в сейсмоактивной зоне, и землетрясения, которые нередко приводят к человеческим жертвам, здесь происходят достаточно часто. Наиболее мощные колебания земной коры в этой стране были отмечены в 1999 году в районе Мраморного моря. Магнитуда подземных толчков тогда составила 7,4. Тогда в результате землетрясения погибло порядка 18 тысяч человек.

Нужна единая система предупреждения

Подземные толчки, зафиксированные в Турции 24 января и последовавшие затем афтершоки, похоже, "аукнулись" и в других странах - Сирии, Грузии, Армении и Азербайджане. Так, 26 января в 03:43 по местному времени в Каспийском море произошло землетрясение с магнитудой 3,3. Эпицентр находился на глубине 27 км, подземные толчки не ощущались.

Через день в 10 км к северо-западу от Мингячевира произошло землетрясение магнитудой 3,4. Его очаг залегал на глубине 28 км, подземные толчки также не ощущались.

По мнению экспертов, современные системы предупреждения о землетрясениях более эффективны, когда речь идет о слабых толчках, а при мощных толчках могут подвести. К такому выводу пришли ученые из Геологической службы США в новом исследовании. Сейсмологи смоделировали землетрясение вдоль трансформного разлома Сан-Андреас, проходящего через побережье Тихого океана по территории американского штата Калифорния.

За сейсмической активностью тщательно следят во всех странах, где происходят землетрясения. Сначала происходит сейсмический удар в форме первичных волн (р-волны) - самых

Счет на секунды

Будущее прогноза повышенной надежности лежит в области комплексного прогнозирования

быстрых и ранних. За ним следуют более медленные вторичные s-волны, которые вызывают колебания земли вверх-вниз - тряску, которую ощущают люди в ходе землетрясения.

Физика землетрясений - одна из причин, из-за которой до сих пор не существует единой универсальной системы предупреждения о землетрясениях для всех сейсмически чувствительных стран. К примеру, в Калифорнии и Японии люди живут рядом с тектоническими разломами, поэтому в деле их предупреждения дорога каждая секунда.

Обычно система дает предупреждение как минимум за минуту. В случае легкого землетрясения речь может идти о дополнительных 50 секундах, при крупном землетрясении - всего лишь 8 секундах, показало последнее исследование американских ученых.

Для обеспечения более высокого уровня сейсмологических исследований с 2008 года на всей территории Азербайджана стали устанавливать телеметрические сейсмические станции (Kinemetriks, США), работающие посредством телеметрического спутника. Сейчас их количество достигло 35.

Мощные землетрясения трудно предсказать

Кроме того, в целях расширения геофизических исследований впервые в азербайджанском секторе Каспийского моря установлены три глубоководные сейсмические и GPS-станции. "Наши исследования, - заявил директор РЦСС Гурбан Етирмишли, - с интересом встречаются зарубежными коллегами. РЦСС сотрудничает с более чем 20 сейсмологическими центрами зарубежных стран, является членом четырех важных международных сейсмологических организаций".

Проблемы, связанные с прогнозированием землетрясений, и сегодня не теряют своей актуальности в силу необходимости разъяснения ряда факторов. К таковым, в частности, специалисты относят механизм причинно-следственных геофизических процессов, связанных с накопле-

нием избыточных упругих напряжений в сейсмогенных областях.

Свое мнение по поводу недавних землетрясений в Турции и прогноза сейсмоопасности в Азербайджане высказал в интервью корреспонденту газеты "Наука" один из известных в мире экспертов, ведущий специалист в области геодинимики и региональной геофизики профессор Тель-Авивского университета Лев Эппельбаум. По его мнению, последние геодинимические события в турецкой провинции Элязыг Турции никак не могут быть связаны с прогнозом геодинимической активности в Азербайджане. "На земном шаре, - пояснил он, - статистически ежегодно случается около 100 землетрясений силой 6.0-6.9 балла. По всей видимости, между турецким землетрясением и территорией Азербайджана нет ни тектонической, ни геодинимической связи. Скорее, может обнаружиться некоторая связь с Израилем, так как разлом Мертвого моря может гипотетически протягиваться до района землетрясения в Турции (хотя знаменитый израильский тектонист профессор Цви Бен-Аврахам в этом не уверен).

Должен отметить, что в Азербайджане создана эффективная система геодинимического прогноза, во главе которой стоят известные ученые Гурбан Етирмишли, Фахрадин Гадиров, Гулам Бабаев. Все они профессионалы высокого уровня и в подчинении у них находятся многие десятки специалистов, постоянно повышающих свой уровень на специальных курсах как в Азербайджане, так и за рубежом. А сейсмологическая сеть Азербайджана включает почти 50 специальных сейсмических станций, также наблюдаются аномальные изменения вариаций поля силы тяжести, вариаций магнитного и электрического полей, эманиции газа радон, ряд геохимических показателей".

Время и вероятность события

- Но даже наилучшие эксперты, собранные вместе, не дают гарантии точного предсказания землетрясений, так?

- Совершенно верно. Несмотря на усилия специалистов многих стран, системы точного предсказания землетрясений пока не создано. Один известный американский геофизик-сейсмолог на своих презентациях на конференциях любит демонстрировать следующий график. На оси "икс" отмечается время, а на оси "игрек" - вероятность события. Так вот, народ желает получить предсказание землетрясений с временной точностью до нескольких минут (или несколько десятков минут), и вероятностью 100%, а геофизики дают такой прогноз с временной точностью в несколько лет и с вероятностью в 20-30%. Естественно, что это вызывает общее недовольство такими прогнозами.

- Почему это происходит?

- Предсказание геодинимических событий на глубине - очень сложный процесс. Не вдаваясь в подробности, можно отметить, что на регистрируемый на земной поверхности (в приповерхностной области, в пределах атмосферы, или в космическом пространстве) географический сигнал влияет множество различных факторов. Это, например, изменение плотности среды, ее намагнитченности, вязкости, изменение скорости и направления движения больших и малых плит, слагающих земную кору, лунно-солнечное воздействие, вращение Земли и ряд других. В целом многие ученые (и я в том числе) полагают, что интегральное воздействие всех этих факторов нелинейно и даже сильно нелинейно. Это говорит, в частности о том, что даже небольшое изменение одного из факторов может привести к динамическому толчку (землетрясению).

- В чем же выражаются последние тенденции в мире прогноза землетрясений?

- По-видимому, будущее прогноза повышенной надежности лежит в области комплексного прогнозирования, дающего возможности численно (подчеркиваю, численно, а не визуально) объединять показания различных по своей природе физических сигналов. То есть показания отдельных геофизических методов могут по отдельности давать обычный фоновый сигнал, а их совместная обработка может показать тревожную интеграционную амплитуду. Такие способы обработки сигналов, основанные на концепциях теории информации и wavelet-методе, были разработаны с моим участием и экспертов из отделения компьютерных наук в Тель-Авивском университете.

Галия АЛИЕВА

В рамках программ Евросоюза
Обозначен круг исследований по докторскому гранту

Украинский научно-технологический центр (УНТЦ) объявляет об исследователем докторском гранте на 2020 год.

Исследование охватывает такие области, как нераспространение химического, биологического, радиологического или ядерного оружия, управление стратегической торговли, а также системы контроля над национальной и международной торговлей.

В программе могут участвовать студенты, имеющие степень магистра в университетах Азербайджана, Грузии и Молдовы (независимо от гражданства). Желающим подать заявку следует зарегистрироваться по докторской программе Европейского Союза или Европейского экономического пространства и выбрать двух научных руководителей. Один из них должен быть выбран либо из ЕС и ЕЭП, а другой - из Азербайджана, Украины, Грузии или Молдовы.

Заявки принимаются до 20 апреля. Дополнительную информацию можно найти по ссылке - <http://www.stcu.int/news/index.php?id=513>

На страницах "Chemical Geology"

Статья молодых ученых-геологов опубликована в авторитетном журнале

Статья молодых ученых-геологов - ведущего научного сотрудника отдела грязевого вулканизма Института геологии и геофизики (ИГГ) НАНА доктора философии по наукам о Земле Орхана Аббасова, магистранта геологического факультета БГУ Айгюн Байрамовой и сотрудника Университета Франция-Азербайджан доктора философии по наукам о Земле Эльшана Абдуллаева опубликована в журнале "Chemical Geology".

Отметим, что это научное издание по праву признано одним из самых авторитетных в мире журналов по геохимии нефти. Журнал с пятилетним импакт-фактором 4.169 попадает в категорию Q1.

Исследование, как отмечается в пресс-релизе Института геологии и геофизики, проводилось совместно с учеными из австрийского Технологического университета Граца.

Редакционная коллегия:

Рамиз Мехтиеv, Иса Габиббейли, Ибрагим Гулиев, Тофик Нагиев, Дильгам Тагиев, Наргиз Пашаева, Ирада Гусейнова, Расим Алигулиев, Аминага Садыгов, Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюрюв

Адрес: Баку, AZ 1001, ул.Истиглалийат, 30, Президиум НАНА, редакция газеты "Наука"

Email: elm.nauka.gazet@gmail.com

Газета набирается в редакции и печатается в издательстве "Азербайджан". Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Заказ: 305

Тираж: 2000